

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет перекладознавства

Кафедра англійської і німецької філології та перекладу
імені професора І.В. Корунця

Кваліфікаційна робота магістра з перекладознавства

МОВНІ МАРКЕРИ

**СОЦІАЛЬНОГО СТАТУСУ «БЮРГЕР» ТА СПЕЦИФІКА ЇХ
ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ
ТОМАСА ТА ГЕНРІХА МАННА)**

Студента групи МПн 55-18
денної форми навчання
факультету перекладачів
спеціальності 035 Філологія,
спеціалізації 035.043 Германські мови і
літератури (переклад включно),
перша - німецька
освітньо-професійної програми
Перекладознавство: професійно -
орієнтований переклад (німецька мова і
друга іноземна мова)
Кінтеро Олександра-Йоханна

Допущений до захисту
« ____ » _____ 2019 року

Науковий керівник:
доктор філологічних наук,
професор Пилипенко Р.Є.

Завідувач кафедри
_____ проф. Ніконова В.Г.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Національна шкала _____
Кількість балів: _____
Оцінка: ЄКТС _____

Київ – 2019

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE

KYIV NATIONAL LINGUISTIC UNIVERSITY

School of Translation Studies

Korunets Department of English and German Philology and Translation

Master Qualifying Diploma Paper in Translation Studies

LINGUAL MARKERS OF SOCIAL STATUS "BURGER" AND SPECIFICS OF
THEIR TRANSLATION INTO UKRAINIAN (CASE STUDY OF HENRY AND
THOMAS MANN'S WORKS)

Group MPn 55-18
Faculty of translation
Full-time student
Majoring 035 Philology,
Specialization 035.043 Germanic
Languages and Literature (including
Translation), German as the first language,
Educational Programme Translation and
Intercultural Communication (German and
Second Foreign Language)
Quintero Alexander-Johann

Research supervisor:
Pilipenko R.E
Doctor of Philology,

Kyiv – 2019

Київський національний лінгвістичний університет
Кафедра англійської і німецької філології та перекладу
імені професора І.В. Корунця

Затверджую:

Завідувач кафедри англійської і німецької філології
та перекладу імені професора І.В. Корунця

_____ (підпис)

д.ф.н., проф. Ніконова В.Г.

“10” вересня 2019 р.

ЗАВДАННЯ

на дипломну роботу магістра з перекладознавства
студента(ки) _____ курсу _____ групи факультету перекладознавства КНЛУ

(ПІБ студента)

спеціальності 035. Філологія, спеціалізації 035.043 Германські мови і літератури (переклад включно), перша – німецька, освітньо-професійної програми Переклад і міжкультурна комунікація (німецька мова і друга іноземна мова)

Тема роботи _____

Науковий керівник _____

Дата видачі завдання _____ “10” вересня 2019 р.

Графік виконання кваліфікаційної роботи магістра з перекладознавства

№ п/п	Найменування частин і план кваліфікаційної роботи	Графік виконання	Підписи студента і керівника
1.	Аналіз наукових першоджерел і складання бібліографії	Жовтень 2018 р.	
2.	Написання теоретичної частини кваліфікаційної роботи (розділ 1)	Листопад 2018 р.	
3.	Добір мовного матеріалу тексту і складання Додатку (100 німецькомовних речень та їх переклад)	Грудень 2018 р.	
4.	Аналіз мовного матеріалу тексту, який досліджується, і написання аналітичної частини кваліфікаційної роботи магістра (розділ 2)	Березень 2019 р.	
5.	Проведення перекладацького аналізу досліджуваного мовного явища і написання практичної частини кваліфікаційної роботи магістра (розділ 3)	Травень 2019 р.	
6.	Написання вступу і висновків дослідження, подання завершеної кваліфікаційної роботи магістра науковому керівнику для попереднього перегляду	Вересень 2019 р.	
7.	Попередній захист кваліфікаційної роботи магістра подання завершеної кваліфікаційної роботи на кафедру	17 жовтня 2019 р.	
8.	Оформлення документації (відгуки) і підготовка презентації до захисту кваліфікаційної роботи	Жовтень 2019 р.	
9.	Захист кваліфікаційної роботи магістра з перекладознавства	Грудень 2019 р.	

Науковий керівник _____ (підпис)

Студент _____ (підпис)

**ВІДГУК НАУКОВОГО КЕРІВНИКА
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА З ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА**

студента(ки) _____ курсу групи _____ факультету перекладознавства спеціальності 035. Філологія, спеціалізації 035.043 Германські мови і літератури (переклад включно), перша – німецька освітньо-професійної програми Переклад і міжкультурна комунікація (німецька мова і друга іноземна мова)

_____ (ПІБ студента)

за темою _____

Відповідність кваліфікаційної роботи магістра нормативним вимогам (необхідне позначити ✓ або +)		
1.	Наявність основних структурних компонентів	_____ усі компоненти присутні , _____ один компонент відсутній _____ декілька компонентів відсутні
2.	Відповідність оформлення, посилань і списку використаних джерел нормативним вимогам	_____ повна відповідність _____ незначні помилки в оформленні _____ оформлення неправильне
3.	Відповідність побудови вступу нормативним вимогам	_____ повна відповідність _____ відповідність неповна _____ не відповідає вимогам
4.	Відповідність огляду наукової літератури нормативним вимогам	_____ повна відповідність _____ відповідність неповна _____ не відповідає вимогам
5.	Відповідність аналітичної частини дослідження заявленій меті та завданням	_____ повна відповідність _____ відповідність неповна _____ не відповідає вимогам
6.	Відповідність практичної частини дослідження нормативним вимогам	_____ повна відповідність _____ відповідність неповна _____ не відповідає вимогам
7.	Відповідність висновків результатам теоретичної та практичної складових дослідження	_____ повна відповідність _____ відповідність неповна _____ не відповідає вимогам

Особиста думка керівника _____

Дипломна робота _____ може бути (не може бути)

(ПІБ студента)

рекомендована до захисту

_____ (підпис керівника)

(_____ (ПІБ керівника))

” ____ ” _____ 2019 року

РЕЦЕНЗІЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА З ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА

студента(ки) _____, _____ курсу, групи _____ факультету перекладознавства спеціальності 035. Філологія, спеціалізації 035.043 Германські мови і літератури (переклад включно), перша – німецька, освітньо-професійної програми Переклад і міжкультурна комунікація (німецька мова і друга іноземна мова)

(ПІБ студента)

за темою _____

	Критерії	Оцінка в балах
1.	Наявність основних компонентів структури роботи — загалом 10 балів (усі компоненти присутні – 10 , один компонент відсутній – 5 , декілька компонентів відсутні – 0)	
2.	Відповідність оформлення роботи, посилань і списку використаних джерел нормативним вимогам до кваліфікаційної роботи — загалом 10 балів (повна відповідність – 10 , поодинокі огріхи у форматуванні – 8 , незначні помилки в оформленні – 6 , значні помилки в оформленні – 4 , оформлення переважно не відповідає вимогам – 0)	
3.	Відповідність побудови вступу нормативним вимогам — загалом 10 балів (повна відповідність – 10 , поодинокі огріхи стилістичного характеру – 8 , несуттєві помилки у формулюваннях – 6 , суттєві помилки у формулюваннях – 4 , не відповідає вимогам за структурою і змістом – 0)	
4.	Відповідність огляду наукової літератури нормативним вимогам — загалом 10 балів (повна відповідність – 10 , несуттєві помилки у формулюваннях – 8 , недостатня кількість проаналізованих іноземних джерел (мін. 30%) – 6 , відсутній критичний аналіз наукових праць – 4 , не відповідає вимогам за структурою і змістом – 0)	
5.	Відповідність аналітичної частини дослідження заявленій меті та завданням — загалом 10 балів (повна відповідність – 10 , несуттєві огріхи стилістичного характеру – 8 , несуттєві помилки при аналізі фактичного матеріалу – 6 , суттєві помилки при аналізі фактичного матеріалу – 4 , відсутність власного аналізу фактичного матеріалу (100 речень) – 0)	
6.	Відповідність практичної частини дослідження нормативним вимогам — загалом 10 балів (повна відповідність – 10 , несуттєві огріхи стилістичного характеру – 8 , несуттєві помилки при перекладі фактичного матеріалу – 6 , суттєві помилки при перекладі й аналізі фактичного матеріалу – 4 , відсутність перекладацького аналізу фактичного матеріалу (100 речень) – 0)	
7.	Відповідність висновків результатам теоретичної та практичної складових дослідження — загалом 10 балів (повна відповідність – 10 , несуттєві огріхи стилістичного характеру – 8 , неповне висвітлення результатів дослідження – 6 , часткове висвітлення результатів дослідження – 4 , не відповідає результатам дослідження – 0)	

Усього набрано балів: _____

_____ (ПІБ рецензента)

_____ (підпис рецензента)

” _____ ” _____ 2019 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	2
РОЗДІЛ 1	6
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОВНИХ МАРКЕРІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО СТАТУСУ У МОВОЗНАВСТВІ ТА ПЕРЕКЛАДІ	6
1.1 Соціальна статус людини як соціолінгвістична категорія.....	8
1.2. Поняття Соціального статусу у площині перекладу.	13
1.3 Художній дискурс Генріха та Томаса Манна	20
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	27
РОЗДІЛ 2	30
ВІДТВОРЕННЯ МАРКЕРІВ СОЦІАЛЬНОГО СТАТУСВ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОМУ КОНТЕКСТІ	30
2.1 Історико-культурний контекст та еволюція поняття бюргер.....	30
2.2. Мовні маркери соціального розшарування бюргерства	35
2.3 Семантико-стилістичний аналіз мовних маркерів бюргерства.....	40
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	50
РОЗДІЛ 3	53
СТРАТЕГІЇ ТА ТАКТИКИ ПЕРЕКЛАДУ МАРКЕРІВ СОЦІАЛЬНОГО СТАТУСУ В ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ	53
3.1 Статусна індикація стилю життя у перекладознавчому аспекті.....	53
3.2 Перекладацькі стратегії і тактики.	56
3.3 Відтворення модальності в мові бюргерів та специфіка їх перекладу.....	58
ZUSAMMENFASSUNG	71
Додаток 1	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	88

ВСТУП

Протягом століть мова залишалась і буде залишатись не тільки засобом зв'язку та передачі інформації, але й показником соціального статусу. Так, ще Лев Толстой вважав: «обращаться с языком абы-как – значит и мыслить кое-как», а Іоанн Готфрід Гердер так і взагалі казав: «Якщо мова людини млява, важка, плутана, безсила, неосвічена, то такий, напевно, і розум цієї людини, бо мислить він тільки за допомогою мови».

Для кожної мови характерні лише її автохтонні пласти лексики, що час від часу піддаються змінам, вбираючи нові слова, та позбавляючись від застарілих та тих, що вже втратили актуальність. Цей процес все більше розшаровує лексику, а якщо брати до уваги окремі діалекти та говірки, в яких одні й ті ж самі слова можуть різнитися не тільки за звучанням, але й за значенням, мова постає як багатшарова сукупність засобів у комунікаційному інструментарії, що однак все ж заснована на загальній словниково-граматичній системі.

Засоби позначення соціального статусу людини в мові різноманітні. Перш за все, протиставляється відображення і опис соціального статусу людини. Відображення соціального статусу є індикацію приналежності людини до тієї чи іншої суспільної групи і звідси впливають права і обов'язки людини. Інтерпретація, тлумачення і пояснення ознак соціального статусу, типових для певної мовної системи, набуває особливої важливості в умовах культурного розриву (наприклад, при роботі з текстом, що відноситься до іншої епохи, або при спілкуванні з представниками іншої культури).

Описання соціального статусу є не тільки лінгвістичною, але й перекладацькою процедурою, яка виявляє зовнішні і внутрішні обставини, що визначають ознаки статусу людини по відношенню до інших людей стосовно типового акту поведінки і рангової позиції людини.

По-перше, будучи істотним моментом організації людської спільноти, соціальний статус в тій чи іншій формі закріплений в семантиці багатьох мовних одиниць, що позначають поведінку людей. Статус - це нормативна

категорія, і, отже, вивчаючи статусні відносини, ми вивчаємо принципи суспільного устрою, заковані у всьому багатстві нюансів природної мови. При цьому відкривається можливість розглянути як загальні, так і специфічні характеристики поведінки людей, що говорять певною мовою і відповідно поділяють систему оціночних норм певного суспільства.

По-друге, ознака соціального статусу є одним з компонентів прагматичного значення, поряд з ознаками оцінки, модальності та емотивності, і т.д. Ці ознаки неоднорідні. Виявити їх природу, взаємозалежність – значить певною мірою визначити специфіку прагматичного плану мови. Виникає необхідність розробки загальнолінгвістичних інтеграційних проблем і побудови відповідних моделей

Вагомий внесок в теорію перекладу художньої літератури заклали українські вчені В.Коптілов, І.Корунець, а також науковці з інших країн – С.Баснет, Л.Венуті, С.Влахов, М.Гелідей, У.Еко, А.Лефевр, А.Попович, Я.Рецкер, А.Федоров, С.Флорін, К.Чуковський і багато інших.

Актуальність: теми дослідження зумовлена тим, що адекватний переклад художніх творів вимагає аналізу понять, які належать декільком гуманітарним наукам і складають єдину науку про людину. Одним із таких понять є соціальний статус людини (СС). Перед перекладачем постають проблеми, пов'язані з розпізнанням у художньому тексті маркерів соціального статусу (МСС)– соціально-маркованих одиниць мовлення, які реалізують статусні характеристики й статусні відносини персонажів у тексті – та оптимальним відтворенням їх у перекладі, без втрати художньої забарвленості та зі збереженням функцій, які вони виконують в оригіналі художнього твору.

Метою дослідження є виявлення та окреслення найуживаніших тактик відтворення МСС літературного персонажу в перекладі.

Поставлена мета передбачає розв'язання таких **завдань**:

1. обґрунтувати теоретичний апарат дослідження: розглянути явище і поняття соціального статусу людини, сфери та способи його індикації у ракурсі перекладу;

2. систематизувати маркери соціального статусу людини на рівні соціальної стратифікації;
3. порівняти способи маркування соціального статусу персонажа в оригіналах і перекладах художніх творів, з'ясувати ступінь і причини розбіжностей між ними;
4. окреслити перекладацькі труднощі відтворення МСС в німецьких художніх творах;
5. встановити шляхи досягнення адекватності та еквівалентності перекладу при відтворенні МСС

Предметом дослідження є МСС, взятих з оригінальних німецькомовних художніх творів та їхніх художніх перекладів.

Об'єктом дослідження є різні письмові джерела, включаючи оригінальні класичні німецькі художні твори та їхні українські переклади. У кваліфікаційній роботі розглядаються оригінали та переклади романів таких авторів, як Томас Манн та Генріх Манн.

Методи дослідження. Для досягнення мети були застосовано наступні методи:

1. *перекладознавчий аналіз* (для виявлення перекладацьких труднощів і способів їх подолання);
2. *структурний метод* із елементами *контекстуального, інтертекстуального і семантико-стилістичного аналізу*;
3. *загальнонаукові методи* дослідження (аналіз, порівняння, узагальнення)

Наукова новизна роботи полягає в тому, що в ній вперше зроблено спробу описати та дати оцінку функціональній ролі маркерів та особливостей їх перекладу на українську мову

Також було визначено та систематизовано труднощі й тактики відтворення маркерів соціального статусу літературного персонажа в українському художньому перекладі.

Перекладознавчий аналіз передбачає зіставлення оригінального тексту

німецькою мовою з текстами перекладів українською мовою, що дозволяє отримати дані про ступінь близькості на рівні змісту оригіналу та перекладів і визначити тактики відтворення МСС літературного персонажу у перекладі.

Практичне значення передбачає використання даного дослідження при вивчені теми «Лексичні маркери соціального статусу в німецькій мові» у ВУЗі при написанні курсових та дипломних робіт студентами.

Апробація. Основні положення роботи було обговорено на Міжнародній науково-практичній конференції «AD ORBEM PER LINGUAS. ДО СВІТУ ЧЕРЕЗ МОВИ»

Структура роботи. Відповідно до мети та встановлених завдань, робота складається із вступу, теоретичного та практичних розділів, висновків та бібліографії.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОВНИХ МАРКЕРІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО СТАТУСУ У МОВОЗНАВСТВІ ТА ПЕРЕКЛАДІ.

Мова виконує найважливіший засіб суспільної комунікації, яке відбувається шляхом передачі різних видів інформації. До функцій мови відносять, насамперед, комунікативну функцію чи функцію спілкування; мислетворчу або функцію вираження думки, ідентифікаційну або функцію ототожнення в межах певної спільноти та експресивну чи функцію вираження емоцій. Окреме місце серед вищеназаних функцій мови займає функція на позначення предметів (номінативна), оскільки вона лежить в основі лінгвалізації предметів, ознак та подій. Лексичний рівень мови якнайбільше відображає номінативну функцію. У такий спосіб словниковий склад мови опосередковано виражає і систему об'єктивної дійсності (закінченим результатом процесу омовлення навколишнього світу виступає мовна картина світу), особистісний досвід окремого індивіда, як і його суб'єктивний пізнання світу передається за допомогою слів. Будь-яка словесно реалізована мовна діяльність може розглядатися як комплексне синтагматичне явище, що складаються з морфологічних, синтаксичних і семантичних компонентів. Для досягнення основної мети перекладу - його адекватності, перекладачеві необхідно враховувати екстра і інтралінгвістичні особливості навіть окремої лексичної одиниці, що значно ускладнює завдання. Значний внесок у в цій сфері перекладу зробили такі науковці як В.Коптілов [15], І.Корунець [16], В.Комісаров [14], Я.Рецкер [30], А.Федоров [32], К.Чуковський[34]; зарубіжні – О.Каде [50], П.Ньюмарк, М.Снелл-Горнбі, С.Баснетт, Ю.Найда та багато інших. Коли мова йде про переклад, і, особливо, про його художній аспект, перекладачеві слід звернутися до цілого ряду дисциплін, таких як мовознавство, стилістика, семіотика, літературознавство, культурологія, соціологія, прагматика, етнографія, естетика, поетика, психологія та інших наук.

Явища матеріальної і духовної культури мови знаходять своє відображення в його лінгвокультурному і лінгвокогнітивному аспекті, що відчутно впливає на теорію і практику перекладу.

На сьогоднішній день перед перекладачем де-факто стоїть глобальне завдання об'єднати і вирішити майже всі проблеми мови і мислення в контексті культури, національного та індивідуального сприйняття світу, стилю і жанру, в тому числі сукупність проблем і завдань тексту і Інтер тексту, створення і сприйняття тексту з урахуванням творчого і стереотипного мислення.

Розбіжності між прихильниками двох наявних підходів до вирішення поставлених перекладознавських проблем, представлених Класичним лінгвістичним і філософсько-культурологічним підходом, продовжують загострюватися, що змушує шукати нових шляхів подолання взаємовиключеності між ними.

На жаль, жоден з наведених науковців не дає повної відповіді та шляхів подолання одвічної дилеми. Вірна за загальними установкам й насичена матеріалом книга К. І. Чуковського «Високе мистецтво» все ж занадто уривчаста, в ній немає єдиного плану і загального охоплення, і вона вже відстає від запитів сьогодення. Роботи А. В. Федорова, навпаки, спірні якраз за своїми установкам. Його книга 1941 року «Про художній переклад» рівняється на вишукування й рідкості, а книга 1953 року «Введення в теорію перекладу» відійшло від літературного перекладу до лінгвостилістики. Всі ж інші роботи нечисленних теоретиків перекладу – це або фрагменти, або статті з окремих питань або спеціальні посібники. У разі, коли теорія відсутня або не допомагає, це гальмує справу перекладу.

З цього приводу відомий німецький філолог-ідеаліст Вільгельм Гумбольдт писав до А. Шлегеля: «...всякий переклад видається мені безумовно спробою вирішити нездійсненне завдання. Бо кожен перекладач неминуче повинен розбитися об один з підводних каменів, занадто точно дотримуючись або оригіналу за рахунок смаку і мови власного народу, або своєрідності власного народу за рахунок свого оригіналу. Щось середнє між тим і іншим не

тільки важко, а й просто неможливо». А. Шлегель, розділяв погляди Гумбольдта про неможливість перекладу, вважаючи його смертельним поєдинком, в якому неминуче гине один з учасників: або автор оригіналу, або перекладач.

1.1 Соціальна статус людини як соціолінгвістична категорія.

Вивчення соціального статусу людини у перекладі насамперед потребує розкриття соціальної сутності перекладу, тобто, звернення до категорій соціолінгвістики. Такі відомі теоретики перекладознавства, як О.Каде [50], Л.Латишев [20, 21] як найважливіший вид громадського явища міжмовної комунікації – комунікативної діяльності людей, яка має певні суспільні цілі в конкретних соціальних умовах [34, с. 7]. За С.Максімовим переклад визначається як двоетапний процес міжмовної та міжкультурної комунікації, у якому перекладач, методом аналізу та трансформацій тексту вихідною мовою, створює інший текст мовою реципієнта, який замінює оригінальний текст у культурі, для якої здійснювався переклад, а тому, переклад, як і мова, – явище соціально-культурне, а його адекватне виконання потребує чималих фонових знань. До таких фонових знань можна віднести глибоке розуміння статусних відносин двох культур, оскільки соціальний статус – це міжкультурний феномен, розуміння функціоналу якого як в культурі вихідної мови, так і в культурі МП забезпечує адекватне відтворення його специфіки при перекладі.

Однак соціолінгвістичний аспект вивчення соціального статусу пов'язаний із перекладознавчим аспектом. Традиція висвітлення проблем соціолінгвістики сформульована М.Чемодановим, який підсумовує, що соціальна лінгвістика вивчає форми існування мови в їх соціальній обумовленості, суспільні функції і зв'язки мови із соціальними процесами, залежність мови від них і їх відображення в її членуванні та структурі [33, с. 5]. Соціолінгвістика розглядає широкий спектр проблем, які по-різному висвітлюються у працях вчених і перегукуються із такими проблемами перекладознавства, як взаємодія мови із соціальною структурою, культурою та

соціологією окремого індивіда [31, с. 16].

Існує велике розмаїття методів роботи з найважливішими питаннями соціолінгвістики. Беручи до уваги завдання з'ясувати роль соціального статусу в контексті соціолінгвістичних категорій для успішного вирішення перекладацьких проблем, варто відзначити, що багато соціолінгвістичні дослідження в тій чи іншій мірі зачіпають питання соціального розшарування і соціально обумовленої варіативності мови (Л.Крисін [18; 19], В.Лабов [51], Л.Нікольський [27], О.Швейцер [35, 36] та ін.). Однак, незважаючи на деяку схожість завдань соціолінгвістики і теорії перекладу [51, с. 15], проблема їх взаємодії і співпраці до сих пір не вирішена. Як приклад однієї з таких завдань перекладознавства можна привести розкриття впливу соціолінгвістичних та прагматичних чинників на процес перекладу [14, с. 36]. Також існує припущення, що використання понятійного апарату й інструментарію сучасної соціолінгвістики дає можливість ґрунтовніше проникати в механізм перекладу, виявити його соціальну природу і соціальні чинники, а також точніше охарактеризувати усю складність і суперечність завдань, що стоять перед ним, і винайти стратегії перекладацького рішення.

Згідно О.Швейцеру, такою соціолінгвістичною проблемою, яка має безпосереднє відношення до перекладу як до соціального явища, відносять проблеми мови і соціальної структури, мови і системних якостей індивіда, як суб'єкта соціальних відносин і свідомої діяльності. Ці проблеми пов'язані з наступними аспектами перекладу: переклад як відображення соціального світу, переклад як соціально детермінований комунікативний процес і соціальна норма перекладу [36, с. 16]

Проблема відображення соціального світу в процесі міжмовної комунікації характеризується двома основними аспектами: перший безпосередньо пов'язаний із відтворенням в тексті перекладу назв соціальних реалій вихідної соціокультурної системи, а другий – із суб'єктивним відображенням соціальної диференціації суспільства через соціально обумовлену диференціацію мови. Ця проблема є відгалуженням іншої

проблеми перекладу – асиметрії мови, яка проявляється в неоднозначності та багатозначності мови на усіх її рівнях та ідіоматичності її використання й призводить до виникнення більшості перекладацьких труднощів [50, с. 137]. Через багатовимірності соціальної диференціації мови, обумовленої неоднорідністю в класовому, професійному та етно-культурному відношенні, існує його соціальне розшарування. Як уже було відзначено вище, в науковій літературі для мови характерно протиставлення двох площин соціально обумовленої варіативності мови -

Соціальний статус можна вважати однією з основних категорій соціолінгвістики, яка передусім належить *мікросоціолінгвістиці*, котра вивчає вузьке використання мови в різних соціальних групах і висвітлює ситуацію спілкування та типові стосунки між учасниками певної групи. Проте соціальний статус також має відношення і до *макросоціолінгвістики*, котра здебільшого вивчає глобальне функціонування мов у певних соціальних умовах, розкриває соціальні умови середовища і сфери вживання та основні форми існування мови [11, с. 313]. Враховуючи вищенаведене, можна припустити, що використання понять мікро- і макросоціолінгвістики може значно розширити понятійний апарат теорії перекладу та стати ґрунтовною допомогою при перекладі при передачі специфіки мовної поведінки, зумовленої соціальною диференціацією суспільства.

Через багатовимірності соціальної диференціації мови, обумовленої неоднорідністю в класовому, професійному та етно-культурному відношенні, існує його соціальне розшарування. Як уже було відзначено вище, в науковій літературі для мови характерно протиставлення двох площин соціально обумовленої варіативності мови: стратифікаційну та ситуативну. Стратифікаційна варіативність пов'язана з соціально-класовою структури суспільства, з його градацією на класи і соціальні прошарки, а тому можуть бути цікаві в процесі дослідження способів відтворення мовних МСС в перекладі. Одиницею стратифікаційного виміру мови є мовні колективи з їх соціально-комунікативними ресурсами. *Одиницею ситуативного виміру* мови

(П.Браун і К.Фрейзер [44]) є ролі, в яких виражаються соціально обумовлені стосунки між учасниками комунікативного акту. А найважливішим детермінантом рольових стосунків вважається соціальний статус як «комплекс постійних соціальних і соціально-демографічних ознак, що характеризують індивіда» [36, с. 15–20]. З усього вище сказаного випливає, що соціальний статус відноситься до понять, пов'язаних зі стратифікаційною варіативністю мови, і в той же час визначає ситуативний вимір мови через рольові відносини, але не є тотожним йому [46, с. 35]. Будучи відображенням реального життя, в художньому творі міжособистісні і рольові відносини можуть мати багаторівневої структурою, що змушує перекладача здійснювати їх глибинний аналіз для правильного сприйняття і передачі статусних маркерів.

При перекладі літератури, (в першу чергу це стосується соціальних романів), не останню роль у вирішенні перекладацьких завдань по досягненню адекватності стане розуміння соціолінгвістичних моделей. Метою *динамічної моделі* є встановлення причини і способи вибіркової мовленнєвої поведінки однієї спільноти в різних ситуаціях [48, с. 47], тоді як за допомогою *deskриптивної соціолінгвістичної моделі* виявляється норми вживання мови, тобто прийняті у конкретних соціальних спільнотах соціальні зразки використання мови й мовленнєвої поведінки, і будується за формулою Г.Ласвела: хто говорить, що, кому, якою мовою, коли і з яким наміром [52, с. 105]. Однак наразі слід зупинитись на *простій соціолінгвістичній моделі спілкування*, яка включає відправника і одержувача інформації, повідомлення і канал зв'язку [42]. Д.Берло виділяє такі характеристики відправника і одержувача мови як комунікативні вміння, установки, знання, соціальна система, культура; у повідомленні розрізняються елементи, структура, код, зміст і відношення до змісту; канал зв'язку (зір, слух, дотик, нюх і смак). Характеристики мовця можуть вважатися МСС. Слід також зазначити, що компоненти простої моделі спілкування присутні і у моделі перекладу, у якій автор тексту ВМ – відправник, перекладач – реципієнт мови, перекладач тексту ПМ – вторинний відправник, читачі ПМ – реципієнти, при цьому усі перелічені

вище характеристики відправника та одержувача мови важливі й мають враховуватись у процесі перекладу.

В рамках кваліфікаційної роботи вважається, що у перекладі необхідно розглядати МСС серед таких ознак соціолекту, як групова приналежність (соціально-економічний статус(бюргера), покоління, стать, членство в якій-небудь організації тощо), орієнтація (уявлення та ідеї, що виникають внаслідок приналежності мовця до групи, прошарку, класу), історичний фон (соціально-історична ситуація) [39, с. 145–147]; обумовленість певним стилем життя, закріпленість за певними сферами спілкування, вироблення специфічних показників відповідного мовленнєвого стилю – особливої конотативної насиченості слів, що виражають цінності цього співтовариства, особливих правил мовного етикету [54, с. 34–39]; логономічні правила (правила поведінки, які визначають умови для утворення і сприйняття значень) [54, с. 39]. Знання перекладачем історично обумовлених логономічних правил забезпечує точність відтворення пов'язаних із ними тонкощів статусних відносин.

Інформація про соціальний статус людини розцінюється як пріоритетна в суспільстві, про що свідчить психологічна закономірність запам'ятовування найважливіших характеристик людини при знайомстві: спочатку, на рівні ідентифікації, запам'ятовується особа, потім, на рівні класифікації, – заняття і, на рівні характеризації, ім'я та додаткові характеристики. На рівні класифікації людина сприймається як представник певного соціального прошарку, професії тощо, а додаткова інформація містить характеристики, які витікають з певного набору ознак і тому соціальний статус має розглядатись як одна з визначальних характеристик, які мають бути вірно відтворені у перекладі.

Таким чином, соціальний статус людини належить до центральних категорій соціолінгвістики. Концептуальний зв'язок даної категорії з іншими найближчими поняттями соціолінгвістики визначений В.Карасиком: найближчими до соціального статусу є концепти ролі, комплексу цінностей, стратифікованого мовленнєвого колективу, поведінки, мовленнєвої події/акту, сфери і ситуації спілкування, комунікативної мережі і мови в її різновидах.

Зв'язки з іншими концептами і поняттями носять опосередкований характер. Поведінка, стратифікація і стиль життя складають основу концепту соціального статусу людини [12, с. 30–31].

У перекладознавстві поняття соціального статусу іще маловивчене, але очевидно, що розуміння пов'язаних із ним соціолінгвістичних моделей і категорій та їх взаємодії необхідне у теорії й практиці перекладу. Дослідження статусу у соціолінгвістичному ключі дає змогу розпізнати й виокремити у художньому тексті МСС для аналізу їх відтворення у перекладі.

Соціальна норма перекладу – це сукупність найбільш загальних правил, що визначають вибір стратегії та тактик перекладу і відображають ті вимоги, які поставлені перед перекладачем суспільством. Їх варіативність залежить від культури епохи та жанру тексту. Норма перекладу складається у результаті взаємодії п'яти видів нормативних вимог: норми еквівалентності перекладу, норми перекладацького мовлення, жанрово-стилістичної, прагматичної та конвенціональної (вимога максимальної близькості перекладу до оригіналу) норм перекладу [30, с. 229–232]. Нормативні вимоги – це своєрідні безпечні колії для руху творчого процесу перекладу художнього, як і будь-якого іншого тексту.

Отже, перекладацькі труднощі, пов'язані з соціальною природою перекладу, мусять долатись у взаємозв'язку із вирішенням проблем соціолінгвістики. Тому питання відтворення МСС також входить в коло дотичних до соціолінгвістики проблем перекладу.

1.2. Поняття Соціального статусу у площині перекладу.

Соціологічне за природою поняття соціального статусу людини отримало в сучасному комплексі наук про людину багатопланове висвітлення. У соціології поняття статус (від лат. *status* – положення, стан) вживається в різних значеннях. Переважає уявлення про соціальний статус як про положення особи або соціальної групи в соціальній системі, яке характеризується певними визначальними ознаками (правами, обов'язками, функціями) [41, с. 54].

Поняття соціального статусу було введене в широкий науковий обіг німецьким соціологом Максом Вебером і означало правове положення юридичної особи. Таким чином, поняття «**клас**» трактується як велика група людей в однаковому положенні стосовно економічних інтересів, власності та можливостей доходу, а **владу** – як участь людей в організаціях, що впливають на прийняття важливих рішень, **статус** – як суспільне визнання у вигляді позитивних чи негативних привілеїв, основане на стилі життя. **Стиль життя**, в свою чергу, включає типові способи проведення часу, спілкування, вибору і облаштування місця проживання, вибору одягу та ін. При цьому клас є найбільш абстрактним поняттям, а статус – найбільш конкретним і найбільш навантаженим у культурологічному відношенні, завдяки чому статус по-різному виражається в мові [12, с. 9]. За В.Карасиком, виокремлюються наступні підходи до вивчення соціального статусу:

1. Соціально-економічний
2. Рольовий
3. Дистанційний
4. Нормативний
5. Етнокультурний
6. Соціометричний
7. Динамічний
8. Типологічний

Усі ці плани соціального статусу відображені у мовленнєвій поведінці людини [12, с. 19], і зокрема, в поведінці й мові персонажів художніх творів.

У перекладознавчому ракурсі розуміння тонкощів різнопланового вияву статусу має суто практичну цінність, адже допомагає перекладачу розпізнати МСС у художньому тексті, адекватно їх розтлумачити й відтворити.

Обізнаний у життєвих стандартах суспільства певної епохи перекладач художньої літератури матиме в своєму арсеналі більше інструментів для найефективнішої передачі статусних характеристик у перекладі на українську мову. А отже, соціальний статус персонажів доцільно розглядати в *соціально-*

економічному плані, який проявляється у життєвих стилях людей. Стратифікація зберігається і в сучасному суспільстві й виражається у протиставленні типових життєвих стилів представників вищого, середнього й нижчого класів.

Рольовий план статусу (Т.А. ван Дейк [10], В.Карасик [12, Т.Шибутані [38], Я.Щепанський [39]) також має враховуватись перекладачами, адже, на нашу думку, розуміння соціальних ролей є особливо важливою умовою для розпізнання у тексті оригіналу показників соціального статусу та адекватного їх сприйняття і відтворення у перекладі. Статус узагальнює багато соціальних ролей як стійких шаблонів поведінки. Ролі, в свою чергу, передбачають певну рольову поведінку, яка вибудовується за зразком і має обмеження (наприклад, роль батька, лікаря, водія) [39, с. 71]. Ролі умовні й носять нормативний характер. Зіставлення ролі й статусу дозволяє виділити стабільність і векторну спрямованість («вище – нижче») як основні характеристики СС. Рольові й особистісні якості людей, у тому числі й персонажів художніх творів, розгортаються в діапазоні свідомої й несвідомої поведінки [12, с. 15].

У *нормативному (оцінному) плані* (Wolf [60]) статус розкривається в поняттях привілеїв, престижу і поваги. Розуміння цих понять також стане в пригоді перекладачеві у розпізнанні в художньому тексті МСС і адекватному відтворенні відтінків їх комунікації. Престиж пов'язаний з певною позицією в соціальній ієрархії, тоді як повага стосується прояву необхідних для займаної посади якостей [60, с. 643], а привілеї – це особливі права, яких немає у представників непрестижних суспільних прошарків. Статус також зчитується у розподілі різних соціальних винагород (наприклад, дворянських титулів (дод. А)) серед людей, які займають різне положення в суспільстві.

Вивчення *етнокультурного плану* соціального статусу (О.Почепцов [28] та F. Braun [44]), який досліджується в етнографії, антропології й культурології, відкриває перекладачеві широкі можливості, щоб проаналізувати специфіку вираження статусних стосунків в різних культурах і мовах. Ця специфіка проявляється в експліцитності й імпліцитності вираження статусної нерівності,

в особливих формах спілкування, у правилах етикету, в наявності в деяких мовах особливих показників поваги чи самоприниження, в особливих формах звертання [44, с. 35]. Статусні стосунки ґрунтуються на нормативній системі суспільства. Питання зміни соціального статусу нерідко ставиться у художніх творах, і перекладач, заплутавшись у статусних тонкощах, може передати мовлення персонажів у невірному ключі. Для уникнення таких помилок в пригоді стане розгляд досліджень *динамічного плану* соціального статусу (Р.Trudgill [59]), який об'єднує проблеми, пов'язані зі зміною статусу людини. Філогенетичний (діахронічний) аналіз статусних стосунків в суспільстві дозволяє побачити зміну громадських норм і правил поведінки стосовно соціальної ієрархії [59, с. 28].

Для аналізу МСС у перекладі можуть бути корисними також дані *соціометричних досліджень* статусу (В.Карасик [12]) – класифікації суспільних груп і верств населення за шкалою на основі таких критеріїв, як рід заняття, джерело доходу, походження, освіта, тип житла та ін. Так, наприклад, у стратифікаційній шкалі за займаною посадою – зверху вниз – вищі професіонали знаходяться зверху, а некваліфіковані робітники – внизу [12, с. 12].

У перекладацькій практиці важливе і розуміння *дистанційного плану* статусу (Е.Hall [49]), який виражається в тому, що соціальний статус людини представлений у вигляді соціальної дистанції між учасниками спілкування. Основоположник проксемики Едвард Гол встановив і виміряв чотири типи комунікативної дистанції між людьми: інтимна, персональна, соціальна й публічна [49, с. 116–125]. Ці дистанції співвідносяться з п'ятьма стилями спілкування – інтимним, невимушеним, консультативним, формальним і холодним. Зустрічаються помилки у перекладі, коли фахівець плутає ледь відчутні тонкощі у стилі спілкування і надає мовленню персонажа звучання, відсутнього у творчому задумі автора, наприклад, перетворюючи невимушену розмову на формальну тощо.

Онтогенетичний аналіз соціального статусу – це аналіз соціалізації

людини як підростаючого члена суспільства. У соціологічній і соціолінгвістичній літературі активно обговорюються питання онтогенезу соціального статусу – білінгвізм, престижні й непрестижні соціолекти, проблема мовного дефіциту (А.Началджян [25], Bernstein [43]). Усі ці питання підіймаються у сучасному перекладознавстві в тісному взаємозв'язку із соціолінгвістикою для вирішення непростих завдань адекватного перекладу на всіх рівнях міжкультурної комунікації.

Отже, з огляду на вищезгадане, у нашому дослідженні соціальний статус розглядається передусім як соціолінгвістичне й, поряд з тим, як комплексне міждисциплінарне поняття, що означає *правове положення особи або соціальної групи в соціальній системі, яке характеризується певними визначальними ознаками і має різнопланове вираження*. У перекладознавчому ракурсі він може розглядатися у різноманітних площинах, таких як життєві стилі, соціальні ролі та пов'язані з ними престиж, привілеї і повага, особливі форми спілкування, зміна статусу, шкалювання суспільних груп, соціальна дистанція, престижні й непрестижні соціолекти та ін. Відтворення соціального статусу в перекладі вимагає особливих перекладацьких рішень і врахування різних планів статусних ознак, особливо на етапі розпізнання і виокремлення МСС у тексті оригіналу.

Оскільки мова є важливою характеристикою соціального статусу людини, а переклад ідіолекту персонажів становить чималу частку роботи перекладача і якнайглибше відтворює світобачення, цінності, соціально-статусні та інші різнопланові характеристики персонажів художнього твору. Питання передачі мовлення вимагає вміння подолання труднощів, що виникають у процесі перекладу і пояснюються мовними *розбіжностями* різного характеру [5, с. 75]:

- системні розбіжності (відмінності в лексичній та граматичній будові двох мов);
- мовна норма (чинник, що впливає на процес породження тексту, фільтр, який пропускає чи затримує те, що здатна створити мовна система);
- стилістичні особливості;

- узус, або мовленнєва норма (форма ситуативного використання мови, тобто те, що найкраще вживати в конкретній ситуації спілкування);
- особливості словотвору;
- позамовні чинники.

Водночас відтворення мовлення у перекладі безпосередньо пов'язане із питанням *стилю*. Класичним вважається визначення стилю за В.Виноградовим: стиль – це суспільно усвідомлена і функціонально зумовлена, внутрішньо об'єднана сукупність прийомів уживання, відбору і поєднання засобів мовного спілкування у сфері тієї чи іншої загальнонародної, загальнонаціональної мови, співвідносна з іншими такими самими способами вираження, що слугують іншим цілям, виконують інші функції в мовній суспільній практиці певного народу [7, с. 73]. Мовознавцями найчастіше розглядаються та досліджуються поділи на функціональні стилі мовлення, іншими словами – поділ за сферою застосування (науковий, офіційно-діловий, художній, розмовний, публіцистичний). Проте не менш важливим вважається поділ мовлення на три *експресивні стилі*: високий, середній та низький.

Перешкодою виступає неминучий вибір між перекладом точним або вільним. Знову вибір без вибору. На догоду цій помилково сприйнятій ідеї переклади наділяються невластивими оригіналу рисами, наприклад, передача діалекту власною говіркою, як свого роду звичним засобом перекладача, черговими словами професійного кола або набором улюблених літературних виразів-кліше. В результаті замість живої, образної мови автора виходить асортимент власних вульгаризмів перекладача або штампів умовної літературщини, тобто варіант все тієї ж перекладацької мови (хоча визначається вона, звичайно, не тільки цими ознаками, але головним чином шляхом змішування особливостей мовного ладу і стилю автора, змазування образу, бідністю, перекладацької калькою, користуванням ізольованим змістом слова, тобто порожній видимості зовні схожих слів).

Літературознавчі концепції, що мають відношення переважно до художнього перекладу, можуть бути представлені трьома напрямками, а саме:

1) Перший напрямок характеризується тим, що природа перекладу, де вбачається естетичні й літературознавчі фактори, які зв'язуються головним чином з творчої діяльністю перекладача. Причому в творчої діяльності перекладача основними критеріями, що формують норму перекладу, виступають інтуїція, індивідуальна майстерність і смак перекладача, іншими словами, мається на увазі художня обдарованість перекладача.

2) Другий напрямок можна було б позначити як семантичний. Він потребує збереження в художньому перекладі єдності форми і змісту при провідній ролі останнього.

3) Третій напрям функціональний – ставить на перше місце адекватну передачу задуму автора. В цьому випадку в основу теорії перекладу (художнього) пропонується покласти естетичні, етичні, соціальні, психологічні та інші критерії.

На цьому етапі постає проблема розуміння – це складна, комплексна методологічна проблема, яка включає в себе ієрархію якісно різних видів (аспектів) розуміння, які нашаровуються один на одного і які взаємообумовлені тим, що знаходяться в безпосередній залежності від феномена людини.

Для розуміння істотну роль грають історично складені моделі розуміння, що спираються на певні постулати й умови освоєння предмета, які і утворюють аспекти розуміння:

а) логічний аспект, який передбачає зведення всього смислового дотримання певних єдиних концептів;

б) онтологічний аспект визначається культурно-історичними знаннями, які окреслюють культурне попереднє розуміння;

в) психологічний аспект – передбачає презумпцію почутого, тобто адекватне розуміння. Однак розуміння є цілісною процедурою, що включає в себе всі аспекти. Так як розуміння завжди пов'язане з виявленням сенсу або значенням тексту, то найбезпосередніше відношення до нього має семіотика як теорія знакових систем. Розуміння є системним процесом, бо текст є щось організоване ціле, певна знакова система, що має власну структуру. Розуміння

– один із способів зв'язку з буттям, спілкуванням, діяльністю та його одностороннє процедурне тлумачення суперечить його змісту. Тому найголовніше при розумінні – зберегти цілісність досліджуваного об'єкта (тобто тексту) при всіх його аналітичних різноманіттях, не втратити його цілісності при його відтворенні в перекладі, знайти логіку, адекватну об'єкту розуміння.

Можна виділити два рівня розуміння:

1) чуттєво-емпіричний і інтуїтивно-психологічний, об'єднаних в поняття герменевтичного рівня.

2) логіко-теоретичний, раціональний рівень, що передбачає більш повне і глибоке розуміння. [9. с. 187].

Ці два рівні пов'язані з двома способами входження в ситуацію розуміння: предметно-об'єктивним і конструктивним. Останній з метою розкриття смислового потенціалу пов'язаний з побудовою і відтворенням ключових моментів цієї ситуації.

Проблема соціальної індикації мови ґрунтовно розроблена в соціолінгвістиці: висвітлено розчленування мови на географічні й соціальні діалекти, виявлено й описано різні соціолекти (наприклад, мова міської бідноти, мова випускників престижних приватних навчальних закладів, чоловіча й жіноча мова та ін.), встановлено характеристики сленгу, досліджуються професійні мови й жаргони або аргі, визначено типи комунікативної стратегії людей в умовах ситуативної і соціальної нерівності, розроблено апарат вивчення показників соціального статусу людини, зокрема, його індикатори і маркери [33, с. 193]. Усі ці дослідження є добрим підґрунтям для подальших перекладознавчих досліджень у питаннях перекладу статусної індикації мовлення.

Мовленнєва індикація соціального статусу людини виявляється в **ступені володіння мовою** та різних видах мовної й мовленнєвої компетенції

1.3 Художній дискурс Генріха та Томаса Манна

Томас Манн, німецький письменник-гуманіст і філософ ХХ століття, надавав особливого значення поняттю «бюргерство». Крім соціального значення, він наділяв цей термін культурно-філософським змістом і з гордістю заявляв: «Я городянин, бюргер, син і далекий нащадок німецько-бюргерської культури».

Слово «бюргер» є німецьким еквівалентом українського «пересічений громадянин», «заможний міщанин». Письменник навіть розробив теорію бюргерського мистецтва, давши їй альтернативна назва «теорія золотої середини».

Етичне підґрунтя у Томаса Манна збігається з поняттям бюргерського. Це свідомість життєвих обов'язків, прагнення до діяльності, до творчого зміни життя, до розвитку. Воно змушує людину створити будинок, сім'ю, підвести під своє духовне життя твердий – бюргерський фундамент.

Фактично, Томас Манн висловлює тут ідею золотої середини, тобто майже недосяжного ідеалу, який поєднує крайності. Здається, що для Манна бюргерське – це людське і людяне, найкраще, що властиво людині. Однак Т. Манн, незважаючи на певну ідеалістичність поглядів на ранньому етапі своєї творчості, не вірив у непохитність людини, як «притулку людських чеснот», вбачаючи в них «вужьколобий моралізм» який просто приречений на дегенерацію та поразку.

Отже, саме бюргерство таїть в собі згубні передумови, і раннього Манна заворожувала ідея занепаду бюргерства. Перше покоління бюргерства ще знаходиться в згоді з самим собою і зовнішнім світом, а ось в наступних поколіннях успадковані ними комерційні і моральні принципи призводять до конфлікту з життям. Представники молодших поколінь переживають цей конфлікт по-різному. Так, патріархальні традиції і комерційні інтереси перешкоджають Тоні Будденброк зв'язати свою долю з Мортеном Шварцкопфом, позбавляючи її щастя. Їй доводиться двічі заплатити за свою покірність. Її брату така самопожертва невідома; він вважає за краще залишатись повністю незалежним і перетворюється на дивакуватого декадента.

Зате вся енергія Томаса Будденброка виявляється спрямованою саме на те, щоб зберегти видимість бюргерського благополуччя. Він ніби розігрує якусь роль, піклуючись про зовнішню форму, яка більше не відповідає реальному змісту, а в результаті терпить неминучий крах. Для Ганно, останнього з Будденброки, «занепад» є вже не боротьбою різних можливостей, а суворою реальністю, з якої він намагається втекти у світ музики. Саме на історії цієї сім'ї простежується не тільки історія самого соціального класу бюргерства, а й еволюція поглядів Манна – від гуманістично-орієнтованого ідеалізму до поміркованого ніцшеанства.

В певній мірі, настільки точно передати усі особливості цього класу було б неможливо без певного досвіду самого письменника. Переживши на прикладі власної родини розорення великих буржуазних патриціїв, які становили золоту частину бюргерського прошарку, Т. Манн з тим більшою пильністю навчився розрізняти прикмети «нового часу» і те, що відбувається в ньому «перетворення бюргера в буржуа», на прикладі «імперіаліста-шахтовласника, який, не замислюючись, пожертвує життям 500 000 людей, а той вдвічі більше заради анексії Бріє і заради панування над усім світом». Колишні патриції зневажали нуворишів і відчували себе серед них відщепенцями, але як раз це давало можливість для погляду на них з боку, для аналізу, для критики і скепсису по відношенню до самовдоволеного нового покоління. Вільгельм II твердив про «великих часи», до яких він нібито вів Німеччину. Письменник же вбачав її «занепад» – втрата самої суті й духу бюргерства, його привілей.

Отже, поняття «бюргерство» було важливим інструментом письменницької саморефлексії, Т. Манн багато міркував про бюргерство, і його думка змінювалося під впливом життєвих обставин і часу. Ці роздуми є предметом есеїстики письменника, яка була для нього інструментом самовизначення, полемічно загостреним, злободенним і заангажованим. До кінця XIX в. бюргерство як соціологічне поняття все більш втрачає в своєму значенні. «Буржуазія (великі промисловці, торгові дома і т.д.) і економічно самостійний середній клас відокремлюються одне від одного, утворене,

кваліфіковане бюргерство розпадається на окремі групи, об'єднані спільною професією» В неоднозначності поняття «бюргерство» криється одна з причин, чому Т. Манн, інтенсивно розмірковуючи над фігурою бюргера і занепадом бюргерського світу, аж до Першої світової війни не бачив всієї широти соціально-історичного контексту існування бюргерства, і, важко переживаючи події і наслідки Першої та Другої світової війни, далеко не відразу вийшов в своїй свідомості за межі історичного існування рідного Любека. Він до останнього вірив в якусь загальнодуховну основу бюргерства, як німецького, так і європейського. Більш глибока причина подібного узагальнення лежить в апеляції до «формі життя» як загальному культурному коду, чому в німецькій мові відповідає і саме розрізнення між бюргерством (Bürgertum) і бюргерским, «бюргерською» як якістю (Bürgerlichkeit).

Трохи інакше цю проблему сприймав його брат – Генріх Манн. Ровесник Німецької імперії (дати життя письменника 1871-1950 р.), яка виникла в результаті перемоги Пруссії над Францією Наполеона III і закінчення франко-пруської війни, Генріх Манн протягом усього свого життєвого та творчого шляху, який охопив важливі історичні періоди Німеччини – вільгемівська монархія, веймарська республіка та «третій рейх», наполегливо і пристрасно боровся за демократичний розвиток своєї батьківщини, вдаючись до жорстокої сатири та іронії, висміюючи атмосферу занепаду тогочасної Німеччини. Виходець з бюргерсько-патриціанської сім'ї, Г. Манн, як і його брат, довго зберігав віру в життєвість принципів буржуазної демократії, і з цих позицій боровся в останні роки Веймарської республіки проти гітлерівської диктатури. Але, незважаючи на помилки, з цими позиціями пов'язані саме прагнення бути послідовно вірним цим принципам, неминуче розкривало йому очі на їх обмеженість та архаїчність в умовах сучасної суспільно-політичної боротьби.

На ранньому етапі свого творчого шляху, формуючись як художник-реаліст, розробляючи жанр соціального роману, Г. Манн веде наполегливу боротьбу проти декадентських течій в мистецтві, які отримали великий розвиток в Німеччині (як і в інших країнах Європи) наприкінці XIX - початку

XX століття. І хоча він сам віддав певну данину цим естетичним тенденціям, незабаром він же піддав їх блискучому сатиричному розвінчанню в романі «Вчитель Гнус» (1905).

Початком сатиричної лінії у творчості Генріха Манна слід вважати перший значний твір письменника – роман «Країна кисільні берегів» (1900), самою своєю назвою спирається на сатиричні традиції старої німецької літератури XVI-XVIII століть. Використовуючи тут досвід Бальзака і особливо Мопассана (роман «Милий друг»), Г. Манн розповідає, як небагатий молодий провінціал Андреас Цумзее, типовий німецький бюргер, потрапляє в «казкову країну» – в оточення комерсантів і спекулянтів, які панують над усіма сферами суспільного життя в Берліні 90-х років, з його комерційним ажіотажем, породжує новий для тодішньої Німеччини соціальний тип капіталістичного хижака, який розпоряджається і пресою, і мистецтвом, і політикою, і, вже звичайно, фінансами. Г. Манн відбив у творі свої враження від поїздки до Берліну засобами сатиричного. Показовим є також роман "Учитель Гнус", в дискурсі якого, через призму гіперболізація і гротеску Г. Манн недвозначно дає зрозуміти, наскільки примарна і хитка показна мораль німецького бюргерства, яке виродилося в образі прусського вчителя Гнуса (Unrat – в буквальному перекладі – непотріб), який з такою легкістю розбещує більшу частину добропорядних і високопоставлених бюргерів. Цей переконливо свідчить про значне розширення творчої палітри письменника. Прийом гротескного образу-маски, використаний вже в романі «Земля кисільних берегів», залишається і тут, але при цьому насичується набагато більш розробленим психологічним змістом. Чіткіше і глибше малюються другорядні персонажі. Манн приділяє більше уваги деталям при змалюванні ситуацій і образів – в описі костюмів, реалій інтер'єру, місця і часу. Поглиблення і розширення завдань сатири характерно для роману «Вірнопідданий», художньо та ідейно розвиваючого естетичні принципи роману «Вчитель Гнус».

«Вірнопідданий» – перший роман трилогії «Імперія» – найзначнішого творчого звершення Г. Манна до початку еміграції. Задум трилогії не був

запланований заздалегідь, а формувався поступово, у міру роботи автора над окремими її частинами. Центральний персонаж роману Дідеріх Геслінг – узагальнююче-типове втілення національних рис німецької буржуазії та бюргерства. Зосередивши основну увагу на розкритті сутності цього соціального типу, Г. Манн показує його в самих різних громадських зв'язках, тим самим розширюючи соціальні рамки роману до меж широкої картини кайзерівської імперії – суспільно-політичного устрою, яке було засноване на союзі буржуазії і юнкерства, який об'єктивно підтримувався верхівкою німецької соціал-демократії. У створенні образу Геслінга Г. Манн спирався не тільки на досвід своєї власної сатиричної творчості, а й продовжувачем кращих традицій громадської сатири в німецькій літературі. Огидний, але і страшний своєю масовістю німецький буржуа-вірнопідданий Геслінг Г. Манна має своїх прямих, хоча і віддалених літературних предків в гофманівських філістерів – kota Мурра і гейневського радикального буржуа. Хоча «Вірнопідданий» був названий самим Г. Манном романом про бюргерство, в ньому широко представлена тема робочого класу. У романі Дідеріх, як і більшість бюргерів тих часів, відчуває зоологічну ненависть до революційних робочих («З гармат б по них стріляти!»), але тим не менш перебуває в постійному страху перед ними.

Письменникові нелегко було розлучатися з ідеалами буржуазної демократії. Складність і суперечливість цього процесу «розрахунку з минулим» відбилися в романі. З появою Геслінга в місті, що представляє, за його словами, «гніздо лібералів», там помітно активізується політична боротьба між «партією народу» і «партією кайзера», що є прямим відображенням політичної ситуації того часу. Всі риси характеру, що сформувалися у нього в процесі «буржуазного виховання», розкриваються тепер в повній мірі на арені практичної діяльності. А вона, в свою чергу, складається, як безперервний ланцюг жорстокостей, підлабузництва, підлості, хвастощів, доносів і підозрілих політичних і комерційних махінацій – того, що було невід'ємними маркерами звироднілого бюргерства.

Отже, на початку творчого шляху історико-філософські погляди Г. Манна і Т. Манна були різними, за словами самого Г. Манна, він постійно відставав від брата. Вони абсолютно по-різному оцінювали ключові події пережитої ними епохи. Говорячи про роль бюргера в соціальному житті суспільства, Г. Манн виходив із співвідношення духу і влади, а його молодший брат аналізує цю проблему з точки зору співвідношення духу і життя. Якщо Г. Манн протягом всього свого письменницької кар'єри вважав за краще відстоювати республіканську форму правління, найбільш підходящу з його точки зору для Німеччини, то Т. Манн залишався на більш консервативних позиціях. Звертаючись до проблеми історичного часу, Г. Манн постійно підкреслював його поступальний характер, в той час як Т. Манн відстоював ідею циклічності історичного часу.

На обох мислителів, так чи інакше, вплинула школа Ф. Ніцше. Однак, якщо Г. Манн досить швидко подолав вплив Ф. Ніцше, у Т. Манна захоплення ідеями цього німецького філософа і його послідовників зберігалось протягом тривалішого періоду. Якщо у Г. Манна практично на всіх етапах творчості присутні демократичні позиції, то в художніх творах Т. Манна аж до середини 1920-х рр. містяться положення відверто шовіністичного і націоналістичного характеру.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

1. Питання відтворення МСС літературного персонажу у перекладі потребує вивчення явища соціального статусу людини у ракурсі перекладознавства і вимагає розкриття соціальної сутності перекладу, яка пояснюється у категоріях соціолінгвістики. Соціальний статус пов'язаний із такими соціолінгвістичними концептами, як концепти ролі, комплексу цінностей, стратифікованого мовленнєвого колективу, поведінки, мовленнєвої події, сфери і ситуації спілкування.

2. Зв'язок перекладу і соціолінгвістики існує на рівні наступних аспектів перекладу: переклад як відображення соціального світу, переклад як соціально детермінований комунікативний процес, що виявляється у соціально обумовленій варіативності мови (стратифікаційній і ситуативній), і соціальна норма перекладу.

3. У перекладознавстві поняття соціального статусу маловивчене. У даній роботі **соціальний статус** розглядається передусім як соціолінгвістичне й поряд з тим як комплексне міждисциплінарне поняття, що означає *правове положення особи або соціальної групи в соціальній системі, яке характеризується певними визначальними ознаками, виражається у її мовленні, стилі життя та невербальній комунікації*.

4. Відтворення мовлення персонажів вимагає подолання труднощів, які виникають через такі мовні розбіжності, як системні розбіжності (відмінності в лексичній та граматичній будові двох мов); мовна норма; стилістичні особливості; узус, або мовленнєва норма (форма ситуативного використання мови); особливості словотвору та позамовні чинники; стиль.

5. Мовлення високого стилю насичене великою кількістю художніх засобів, поетичних, застарілих книжних слів, що вимагає від перекладача вміння передачі стилістичних засобів, а також звернення до стилізації. Мовлення низького стилю характеризується вживанням зниженої мовної гри (іронії, жаргону), ксенолекту, технолекту, нелітературного мовлення (просторіччя,

сленгу, відхилень від норми), а його відтворення здійснюється переважно за допомогою компенсаційних тактик.

6. Мовленнєва індикація соціального статусу людини виявляється в ступені володіння мовою (володіння літературною мовою, іноземними мовами). За вітчизняною традицією, перекладачі повинні відтворювати іноземні вкраплення українською мовою, розміщуючи переклад у виносках. Щоб передати іншомовний акцент персонажа, перекладачі вдаються до компенсації описовим способом або відтворюють національні характеристики мовця фонетичними засобами чи шляхом спотворення морфологічних форм.

7. Відтворення в перекладі статусної індикації стилю життя, який охоплює соціально-марковані предмети, що оточують людину, явища, стосунки, способи поведінки, оцінки тощо, потребує лінгвокраїнознавчих фонових знань.

8. Труднощі у передачі індексів соціального статусу персонажа, який належить іншому етнічному середовищу, зумовлені проблемою відтворення національного забарвлення твору через вплив етнічних стереотипів та упереджень.

9. У перекладі художніх творів велике значення має розуміння особливостей невербальної комунікації, таких як кінесика, вимова, інтонація, мовчання та супроводжуючі мову невербальні дії, адже від нього залежить правильне трактування перекладачем специфіки статусних відносин персонажів при мовленні, відповідно, адекватне відтворення їх мовою перекладу.

10. Вибір тактик відтворення описів вербальної комунікації залежить від таких чинників, як фонові знання, вміння перекладача розпізнавати в тексті невербальну інформацію і правильно розтлумачувати вербальну поведінку персонажів у контексті твору.

11. Перекладаючи твори Г. та Т. Манна, слід брати до уваги спільні та відмінні риси їх творчості, ставлення до соціального класу бюргерства, його основних характеристик, враховуючи художньо-історичний дискурс творів Т. та Г. Манна, де в повній мірі розкривається сутність тих історичних епох для

певного прошарку населення, які описуються.

Таким чином, сучасний перекладач художньої літератури має балансувати між розумінням авторського задуму, знанням його неповторного стилю, глибинним розумінням культури та епохи як першотвору, так і перекладу, який він здійснює, і повинен вміти передбачити можливу реакцію цільового читача перекладеного твору, уникаючи підводного каменів існуючих суспільних етнічних упереджень. Складність завдання, яке стоїть перед перекладачем, полягає ще і в тому, що він має бути сам максимально неупередженим по відношенню до картини світу, зображеної автором, співпрацюючи з автором, поділяючи його світогляд на період роботи з оригіналом

Отже, з цього випливає, що для будь-якого аналізу тексту потрібно враховувати не тільки складні компоненти самого тексту, а розглядати його в дискурсивному аспекті, дотримуючись не тільки стилю, а самої сутності речення.

Виокремлення у тексті сфер індикації статусу персонажів – мовлення, стилю життя та невербальної комунікації – уможливорює ефективний аналіз обраних перекладачами тактик передачі МСС художніх творів.

РОЗДІЛ 2

ВІДТВОРЕННЯ МАРКЕРІВ СОЦІАЛЬНОГО СТАТУСУ В ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОМУ КОНТЕКСТІ

2.1 Історико-культурний контекст та еволюція поняття бюргер

Беручи до уваги унікальність становлення такого поняття, як бюргер в німецькій культурі, та історичних особливостей його виникнення, розшарування та градацією цього суспільного прошарку, взаємовідносини з іншими класами та з представниками власного, для перекладача буде важливим розуміння ключових моментів становлення бюргерства для найбільш точної передачі ментальної характеристики його представників.

Слово *Bürger* бере свої витоки з давньоверхньонімецької мови *burgari*, первісне значення якого *Burgverteidiger* (захисник укріплення, фортеці). У ранньому Середньовіччі *burgwari* (*Bürger*) вживалось винятково на позначення жителів фортеці *burg*-у та тих поселенців, що проживали поблизу церков, які на той час часто поєднували риси релігійного центру та укріпленого пункту. Цей, так званий перший період – можна назвати періодом зародження поняття *der deutsche Bürger*.

В X-XI-ому ст. такі містечка переростають у промислові центри та центри торгівлі. З метою свого захисту мешканці будували навколо поселення кам'яний мур ("*burgus*"). Звідси назва "*burgensis*" на позначення мешканців містечка, а пізніше – *Bürger* ("бюргер") [57, с. 155]. Починаючи вже з 11-ого ст. міста разом з їх поміщицько-аграрним суспільством стають кооперативними союзами "вільних" бюргерів (*die genossenschaftliche Verbände "freier" Bürger*). Лозунг "*Stadtluft macht frei*" (міське повітря робить вільним) підкреслює незалежність бюргерів від панівного феодального світу. Союз дав можливість створити власне міське самоврядування (*die staatliche Selbstverwaltung*) та спілку присяги (*der bürgerliche Schwurverband*), боротися проти феодального свавілля [57, с. 155]. Крім політичного життя бюргери, на той час перш за все торгівці та ремісники, піклувались про власні засоби існування. Ремесло та

торгівля стали ключовою основою бюргерського життя. А згодом вони домоглися брати участь у муніципальних судах та урядах. Часто збираючись у гільдії, вони створювали власні торговельні права, що регіонально відрізнялись одне від одного. Торгівці очолили боротьбу населення за міське самоврядування. Власне міське самоврядування характеризувало бюргерство XI-ого ст. від Сени до Рейну

У XV-XVI-ому ст. міське право створило єдине міське правосуддя, керувало правами і обов'язками тих, хто не належав до бюргерської общини. У великих містах до власників бюргерського права належали: самостійні ремісники (*selbstständige Handwerksmeister*), заможні торговці (*wohlhabende Kaufleute*), власники крамниць (*Ladenbesitzer*), власники їдалень (*Gastwirte*), лікарі (*Ärzte*), юристи (*Juristen*), члени протестантського духовенства (*Angehörige der protestantischen Geistlichkeit*)

Як результат складного процесу зростаючої соціальної мобільності виникає новий суспільний прошарок – бюргерство (*das Bürgertum*), що зруйнувало рамки застарілої феодальної структури Раннього Середньовіччя, зайняв власну нішу поруч із дворянством і церквою і до кінця 18-ого ст. посідало передову політичну позицію як соціальний і суспільний клас.

Незважаючи на певні розбіжності, бюргерство створило власну культуру, з певними нормами поведінки та способом життя: вони цінували працю, прагнули до власності, були релігійними (сповідували, як правило, протестантизм), намагались бути економними, чесними, мали право брати участь у політичних справах.

В часи Абсолютизму (17-18 ст.) держава повністю підтримувала бюргерські цехи й підприємницьку діяльність. Як наслідок, семантика поняття *der Bürger* починає змінюватись. Бюргерами стали також називати жителів, хто не складав “бюргерську присягу” (*der Bürgereid*), що урочисто закріплювала приналежність до “бюргерства”. Така присяга на вірність місту існувала ще з 12-го ст. й гарантувала зобов'язання дотримання прав і свобод міського жителя: *Nein, wahrhaftig, Herr Konsul, – wenn Sie etwas `schön` finden!* « *Senator Langhals*

war ein wenig entrüstet: »Ich bin ja kein Kaufmann ...aber wenn ich ehrlich sein soll – nein, das mit dem Bürgereid ist ein Unfug, allmählich, das muß ich sagen! Es ist eine Formalität geworden über die man ziemlich schlank hinweggeht Наступний період можна охарактеризувати поширенням бюргерської приналежності. Ці середньовічні традиції та ідеї Раннього стали важливою передумовою розквіту нового бюргерства (18 ст.) [60, с. 81]. В часи раннього капіталізму з'являється нове бюргерство, що значно відрізнялося від його Середньовічного попередника.

Гірничі промисловості та великі фінансові операції роблять цей суспільний прошарок однією з найвпливовіших політичних сил, що виступає проти абсолютистської держави, чиї уряд та меркантильна економічна політика підривали самоврядування міських общин [45, с. 462].

1. *Da schießen nun die gewerblichen Anstalten und die technischen Anstalten und die Handelsschulen aus der Erde, und das Gymnasium und die klassische Bildung sind plötzlich Bêtisen, und alle Welt denkt an nichts, als Bergwerke ... und Industrie ... und Geldverdienen ...*

2. *Die Könige sind nicht nur Menschen, sie sind sogar höchst mittelmäßige Menschen, sie sind immer um mehrere Postmeilen zurück*

Новоутворені прошарки бюргерства *das Bildungsbürgertum* (освітнє бюргерство) і *das Wirtschaftsbürgertum* (економічне бюргерство), передусім є вихідцями зі старого міського бюргерства, які поріднилися з ним через одруження, та з інших верств населення, які мали користь з еволюційного процесу раннього капіталістичного періоду, з розквіту капіталістичної економічної сфери, бюрократії з її все більшим акцентом на економічній освіті [47, с. 7]. Старе бюргерство та представники нового економічного та освітнього бюргерства - обоє мали статус “третього стану” (*Dritter Stand*) чи так званого “середнього класу” (*der Mittelstand*), таким чином визначивши, до якого стану не належать, а саме: до дворянства (*der Adel*), католицького духовенства (*katholischer Klerus*), до селянства (*die Bauernschaft*) та нижчих станів (*die Unterschichten*). Врешті решт, німецьке економічне бюргерство поступилося

освітньому, до якого входила еліта з повною вищою освітою: службовці (Beamten) та професори (Professoren), вихователі (Hauslehrer) та вчителі гімназій (Gymnasiallehrer), адвокати (Anwälte) та нотаріуси (Notare), лікарі (Ärzte) та аптекарі (Apotheker), митці (Künstler) та журналісти (Journalisten), а також прислуга князів (fürstliche Diener).

Слід зазначити, що ця спершу незначна група освітнього бюргерства перетворилась в постійно зростаюче об'єднання, яке охопило всі провідні сфери суспільного життя – фінансову та податкову сферу, державне судочинство та шкільну систему освіти: *Aber im Zollverein würden uns die Mecklenburgs und Schleswig-Holstein geöffnet werde*

У першій третині 19-ого ст. вони займають високі посади у бюрократії, церкві, лікувальній справі та університетах [58, с. 79]. Німецьке освітнє бюргерство зайняло провідну позицію у власній країні, завдяки великому значенню освіти у Німеччині. Єдність наукового дослідження і навчання – головна ідея освітнього бюргерства [47 с. 9]. Французька революція й Абсолютизм вніс корективи до поняття Bürger – Staatsbürger: під ним розумівся суверенний громадянин держави, що має власні права та обов'язки. Називатися “бюргером” стало почесно. Третій стан став основою суверенної нації, що стала сукупністю вільних та рівноправних громадян держави [45, с. 209]. У другій половині 19-ого ст., у часи індустріалізації, однією з найвпливовіших сил Німеччини стає економічне бюргерство, яке закладає основну тогочасній системі цінностей.

Серед бюргерських цінностей та ідеалів розрізняються наступні:

а) дотримання сімейних пріоритетів та ідеали єдності сім'ї; *Eine Familie muß einig sein, muß zusammenhalten, Vater, sonst klopft das Übel an die Tür*

б) абсолютне виконання зобов'язань, незважаючи навіть на близькі стосунки із родичами,

1. *Ich bin persönlich interessiert, und deshalb müßte ich sagen: Vater, bezahle Aber ich bin auch Associé, ich habe die Interessen der Firma zu vertreten...*
2. *Ich habe dir in diesem schweren und ernsten Augenblick meine Hand als*

Bruder gereicht; was aber geschäftliche Dinge betrifft, so kann ich dir immer nur als Chef der ehrwürdigen Firma gegenüberstehen, deren alleiniger Inhaber ich heute geworden bin. Du kannst nichts von mir gewärtigen, was den Verpflichtungen widerspricht, die mir diese Eigenschaft auferlegt; meine sonstigen Gefühle müssen schweigen.»

3. Seine engen und besonderen Beziehungen zum Hause Lauer hatten keineswegs vermocht, ihn der Aufgabe zu entfremden, die ihm oblag, dem Schutze der Macht.

в) дисциплінованість в роботі та крайній раціоналізм, який можна сприйняти за жорстокість; успішне ведення професійної та публічної діяльності, практична орієнтованість у навчанні;

1. *...ich kann nicht anders, als diese Heirat, die der Familie und der Firma nur zum Vorteil gereichen würde, dringend erwünschen*
2. *Mein seliger Vater hat seinerzeit, vor meiner Schwester Heirat, rund und nett 900000 Mark Kurant besessen, abgesehen, wie sich versteht, von dem Grundbesitz und dem Werte der Firma.*
3. *Alles war in der kleinen, fließenden Kaufmannsschrift des Konsuls sorgfältig und mit einer fast religiösen Achtung vor Tatsachen überhaupt verzeichnet*
4. *Es gibt so viele ernste und wichtige Dinge, die zur Vorbereitung auf das praktische Leben nötig sind*
5. *was die Gefangenen betrifft, so war ihre Exekution wahrscheinlich der wohlerwogene und notwendige Beschluß eines korrekten Kriegsrates*

Таким чином, етимологія поняття *der deutsche Bürger* пройшла складний етап історичного розвитку: від називання бюргерами звичайних мешканців різноманітних укріплень до права приналежності до бюргерської спільноти як вільних рівноправних мешканців міста, а з часом – і до ототожнення поняття з суверенними громадянами держави. Поняття *der deutsche Bürger* характеризується соціальною приналежністю, яка знайшла своє відображення ще у періоді його становлення, й мала чітко диференційовані риси характеру та

поведінки.

2.2. Мовні маркери соціального розшарування бюргерства

Завданням підрозділу є виявлення виразів та речень, які об'єктивують типаж der deutsche Bürger як представника бюргерської спільноти. Ситуативний приклад виступає одиницею дослідження. Ситуативний приклад – це ситуація, в межах якої фіксуються слова або словосполучення, що вказують на ті чи інші ознаки та риси типуажу. В якості прикладу виступає ситуація, у межах якої можуть фіксуватись слова, словосполучення, які вказують на ту чи іншу ознаку типуажу; у той же час у якості прикладу фіксуються речення, зміст яких дає підставу зазначити про певну рису його характеру

Ознака соціалізації бюргерів відбивається у сукупності емоційно-експресивних мовних одиниць, виражених іменниковими словосполученнями: Reisen (поїздки), Bälle (бали), zwanglose Geselligkeit unter Verwandten und Freunden (неофіційні вечори з родичами та друзями), Frauen-Lesegesellschaft / gemischte Gesellschaft (винятково чоловічі компанії, жіночі / змішані компанії):

1. *»Wohl bekomm's, mesdames et messieurs, gesegnete Mahlzeit! Drüben wartet für Liebhaber eine Zigarre und ein Schluck Kaffee für uns alle und, wenn Madame spendabel ist, ein Likör ... Die Billards, hinten, sind zu jedermanns Verfügung, wie sich versteht; Jean, du übernimmst wohl die Führung ins Hinterhaus ... Madame Köppen, meine Ehre*

2. *Es kommt ein auswärtiger Geschäftsfreund von dir, du bittest ihn zum Essen, er hat noch kein Gasthauszimmer genommen und übernachtet natürlich bei uns. Dann kommt ein Missionar, der vielleicht acht Tage bei uns bleibt*

3. *Ich brauch' ihn nicht für Sonntag zum Mittagessen einzuladen?!*

До основних соціальних характеристик бюргера в комунікативному просторі можемо залічити ідентифікаційні та статусні формули, що їх використовують для акцентування ідентичності бюргера як класу:

1. von allen sittlichen Rechten der bürgerlichen Welt
2. jetzt soll man sich also wieder in das bürgerliche Leben hineinfinden.
3. Wo war die bürgerliche Ordnung der Blücherstraße
4. Ihr Vater war ein guter Bürger. Junger Mann, werden Sie auch einer!

Критерієм для виокремлення різних типів бюргера в комунікативному просторі виступає не тільки походження, але й наявність просторічч, діалекту, певна граматична недостовірність або помилки у мовленні:

Wie gesagt, alle Achtung, Buddenbrook!« übertönte die wuchtige Stimme des Herrn Köppen das allgemeine Gespräch. Herr Köppen hatte bei den früheren Besitzern des Hauses nicht verkehrt; er war noch nicht lange reich, stammte nicht gerade aus einer Patrizierfamilie und konnte sich einiger Dialektschwächen, wie die Wiederholung von »muß ich sagen«, leider noch nicht entwöhnen. Außerdem sagte er »Achung« statt »Achtung«

Бюргери «неблагородного походження», частіше переходили на діалект в приватних розмовах, а витончена, аристократизована мова «шляхетних» бюргерів здавалася їм незрозумілою. До цього можна додати досить шанобливе ставлення до вищого за соціальною градацією класу – аристократів й влади, що підкреслюється емоційно-експресивним лексемами.

1. Von Schilling zu heißen, welch ein Glück! Die Eltern hatten das schönste alte Haus der Stadt, und die Großeltern waren vornehme Leute; aber sie hießen doch ganz einfach »Buddenbrook« und »Kröger«
2. als seien sie heute von einer höheren Klasse oder hätten geerbt

Це дає уявлення як про традиційний, орієнтований на XVIII століття смак нового власника, для якого характерне наслідування аристократичності, розкіш, яка деталізовано описана автором через предмети побуту та одягу – всі ці риси є характерними для дому багатого купця середини попереднього століття.

Також одним із показників соціального статусу бюргерства можна викоремити небажання приймати до свого кола людей із інших соціальних прошарків – це більше стосувалося «старих» бюргерів і їх сімей по відношенню

до т.з. «нового бюргерства»:

1. Dann gehören sie dochn endgültig dazu! Weißt du, Tom, es ist empörend! Diese hergelaufene Familie ...
2. Selbstverständlich! und man weiß ja auch, wie sie's machen ... Mit den Ellenbogen, weißt du ... ohne jede Kulanz und Vornehmheit ... Großvater sagte von Hinrich Hagenström: 'Dem kalbt der Ochse', das waren seine Worte
3. Ich gehöre doch wohl kaum dazu, wissen Sie.
4. Ein Abgrund trennt Sie von uns anderen, die wir nicht zu Ihrem Kreise von herrschenden Familien gehören. Sie können wohl einmal mit einem von uns zur Erholung ein bißchen an der See spazieren gehen, aber wenn Sie wieder in Ihren Kreis der Bevorzugten und Auserwählten treten, dann kann man auf den Steinen sitzen
5. Er geht zu dieser Person! Er gibt sein Taschengeld aus für diese Lorette

Використання або згадування діалектних мовних одиниць дозволяє перекладачеві якнайточніше розпізнати представників так званого «непатриціанського» бюргерства – нуворишів.

1. Praktische Ideale ... ne, ich bin da gar nich für!« Er verfiel vor Verdruß in den Dialekt.
2. Immer der nämliche, mon vieux, Bethsy ...?« »Immer« sprach sie wie »Ümmer« aus

Діалект також могли використовувати для спілкування з нижчими класами. Наприклад:

Kunsel Buddenbrook will 'ne Red' hollen! ... “Corl Smolt!” fing der Konsul wieder an... “Nu red mal, Corl Smolt! Nu is Tiet! Ji heww hier den leewen langen Namiddag bröllt [56, с. 131].

Освічені бюргери, (з патриціанських родин, якою була родина Томаса та Генріха Манна) приділяли мові величезну увагу. Діти декламували вірші у присутності рідних, учили напам'ять тексти, молитви, писали родичам різдвяні листи у віршах або в прозі.

Чистота літературної мови була показником бюргерської освіченості.

Милозвучна вимова *wohlklingende Sprache* поступається місцем коректній *korrekte Sprache*, вільну від діалектів, мову сценічної вимови і письма, тобто простежується очевидний зв'язок мови із освіти, як показником соціальної приналежності.

Йдеться, в першу чергу, про формальну сторону мови: використання лексичних, граматичних засобів і вимови, з елементами риторичного красномовства. Для представників *das Besitzbürgertum* (буржуа) і *das Bildungsbürgertum* (інтелігенції) характерними є піднесені, навіть дещо витончений стиль літературної мови / сценічна вимова. Важливим фактом було те, що молоді представники бюргерства 19-го ст. намагалися відмежувати себе від популярних у той час французьких запозичень, які користувались широкою пошаною серед аристократії та старшого покоління:

1. - *Sagt man noch Déjeuner á la fourchette?*
- *Kaum, Papa. Wie du weißt, ist jetzt alles englisch.*
2. - *Und doch ist da ein gewisses je ne sais quoi. Sage nichts Französisches. Das verdrießt mich immer.*

На противагу цьому, старе покоління майже постійно використовувало французькі запозичення, оскільки на той час це було складовою мовного етикету і показником освіченості:

1. *Thilda ist brav, aber wir sind auch nicht zu verachten. Spreche ich raisonnable, Betsy?*
2. *Excusez, mon cher!... Mais c'est une folie!_ Du weißt, daß solche Verdunkelung der Kinderköpfe mir verdrüßlich ist!*
3. *Na, wenn wir alle Appetit haben, mesdames et messieurs. Aber so war er immer ... nobel! spendabel! ein à la mode-Kavalier*
4. *'N'est-ce pas, Rapp', sagte er, und griff eine Handvoll Gold vom Tische, 'les Allemands aiment beaucoup ces petits Napoléons?'*
5. *'Oui, Sire, plus que le Grand!'* antwortete Rapp ...

У мові німецьких бюргерів вищого і середнього стану можна помітити часте використання особових займенників першої особи однини. Швидше за

все, таким чином підкреслювалась самосвідомість і усвідомлення власної приналежності до бюргерської спільноти. Генріх Манн також використовує це для досягнення сатиричного ефекту:

1. *Ich habe Prügel bekommen, aber von meinem Papa;*
2. *Ich habe welches, sagte er, mit einem Ruck;*
3. *Ich müßte gar nichts von Weibern verstehen.* [55, с.22]

Слід також зауважити специфіку звертання та розмежування соціальних позицій жінок у бюргерському суспільстві. Звертання *Weib* набуло нейтрального відтінку і стосувалося жінок узагалі: *Die Weiber sind zu gerissen,* як і звертання *Frau*, до шляхетних жінок зверталися зі словами *gnädige Frau*:

1. *Da tun sich die gnädige Frau halt ... wundern!...*;
2. *I hob die Ähre, gnädige Frau;*
3. *I bitt' die gnädige Frau um Verzeihung von wegen dem Kartl*

У XIX столітті, з подальшим розвитком бюргерства, звертання *Fräulein* уживалося стосовно неодружених жінок-міщанок, а *Mamsell* – як правило, обслуги, що обіймала керівні посади і, зазвичай, користувалась довірою своїх хазяїв, займаючи міцне становище в соціальній ієрархії підлеглих:

1. *Was für eine Mamsell haben Sie, Liebe! Gott, die Person ist goldeswert, ...Zwanzig Jahre!... und sie wird mit sechzig und länger noch rüstig sein!... und dann die treuen Augen!* .
2. *auch Mamsell Jungmann grüßen Dich von ganzem Herzen*

Німецький письменник Б. Ауербах відзначає, що бюргер міг зайняти певне положення у вільному і незалежному бюргерстві, тільки згідно зі своєю освітою і умінням говорити [41, с. 44 f.]. З цього випливає наступний висновок: мова бюргера виступає в ролі засобу соціалізації та диференціації.

Бюргери вищого і середнього прошарків вивчали літературну мову і вживали її на переговорах, в офіційних документах, листах, власних щоденниках. Дрібному бюргерству (*das Kleinbürgertum*) таке навчання було недоступне [53, с. 131]. Через це вони (селяни, дрібні ремісники, торговці) говорили і писали діалектом [62 с. 11], що істотно відрізняло їх від інших

представників бюргерської спільноти. Головними особливостями цього діалекту є: сполучники nun, da, das замість daß або den замість denn; написання іменника з малої літери: entschuldigung; використання аккузатива замість датива Akkudativ:

1. *...im Gespräche "mir" statt "mich" gesagt hat. Das tut man da unten. Aber hier...schäme ich mich so sehr, daß ich am liebsten aus der Stube laufen möchte...* [56, с. 90];

2. *Nun ja, da bin ich mir doch schuldig* [56, с. 329]

Слід зазначити, що, незважаючи на приналежність представники дрібного бюргерства до бюргерського класу в цілому, вони все ж залишалися на його периферії, оскільки не мали достатньої освіти. Попри це, використання канцеляризмів та перенасиченість мови була спільною особливістю як для das Besitzbürgertum, так і для das Kleinbürgertum. Однак слід взяти до уваги, що дана особливість має імпліцитний смисл. У das Besitzbürgertum це зумовлено сферою діяльності, про що свідчить семантика нижченаведених виразів, у das Kleinbürgertum – незнанням літературної мови через недостатність освіти.

На письмі це відбивається у простоті / складності лексичних засобів: словосполучення / речення характерні для das Besitzbürgertum (*Ich füge mich der Anordnung des Herrn Vorsitzenden*; *Einen nationalgesinnten Mann ließ er in öffentlicher Sitzung verächtlich machen - von wem? Vom Verteidiger, dem berufsmäßigen Vertreter der subversiven Tendenzen!*); для das Kleinbürgertum – окремі слова (*Ji heww, nebst, na, ne, nanu*).

2.3 Семантико-стилістичний аналіз мовних маркерів бюргерства

Розділ присвячено аналізу семантики мовних одиниць, виразів, речень, які об'єктивують та градуюють типаж der deutsche Bürger як представника бюргерської спільноти. Одиницею дослідження виступає ситуативний приклад. Під одиницею прикладу взято ситуацію, в рамках якої можуть фіксуватися слова, словосполучення, що вказують на ту чи іншу ознаку типажу. Прикладом ж виступають речення, зміст яких дає підставу зазначити про певну рису

лінгво-культурного типу, які дозволяють відмітити соціальне розшарування. На основі лексико-семантичного підходу встановлюється мовні критерії виокремлення його як представника бюргерського прошарку та визначаються типові або атипові риси його характеру.

Мовний портрет Геслінга має чітко виражену експліцитність, що виражається швидкою адаптацією до нових соціальних умов. Відображаючи ситуації асиметричної комунікації у творі, можна побачити, що ставлення до Геслінга у другорядного героя Бука, який займає вищу соціальну позицію, поблажливе, а в Дідеріха – підкреслено ввічливе, яке майже переходить в підлабузництво :

Er zog Diederich, der sich eifrig verbeugte, bei der Hand herein. “Mein lieber Heßling! Ich habe Sie erwartet, man hatte mir Ihre Ankunft berichtet. Willkommen denn in Netzig, mein Herr Doktor”. Sofort hatte Diederich Tränen in den Augen und stammelte: “Sie sind zu gütig, Herr Buck. Natürlich habe ich zuerst und vor allem. Ihnen, Herr Buck, meine Aufwartung machen wollen und Ihnen versichern, daß ich immer ganz – daß ich immer ganz – zu Ihren Diensten stehe”, schloß er, freudig wie ein guter Schüler. Der alte Herr Buck hielt ihn noch fest, mit seiner Hand, die warm und dennoch leicht und weich war [55, с. 123].

Завдяки семантизації прізвища головного героя, автор передає риси його характеру, що, проте, втрачається при перекладі. Прізвище Heßling у творі Г. Манна походить від емоційно-експресивного прикметника häßlich (гидкий, потворний, мерзенний, огидний, бридкий) і має чітко виражену негативну конотацію, яка простежується протягом усього твору.

Соціальна нерівність відбивається у ситуативному фрагменті за допомогою показників ввічливості. Показники ввічливості у ситуативному прикладі (формальне вітання *Willkommen*, підсилене часткою *denn*, ввічливі форми займенника у непрямому і прямому відмінках *Sie* та *Ihnen*) відображають соціальну нерівність. Ознаки соціальної нерівності також можна знайти у семантиці виразів, які компенсують відсутність безпосередності і легкості неформального спілкування (*meine Aufwartung machen wollen*), а саме:

1. у лексичних повторах (*daß ich immer ganz, daß ich immer ganz*) разом із виразом *zu Ihren Diensten stehen*.
2. у контекстуальному повторі (*Herr Buck; Ihnen; Ihnen*)
3. у звертаннях, які підтверджують високий статус того, до кого звертаються (*Herr Buck; Ihnen*).

Використання порівняння виражає підкорення (*freudig wie ein guter Schüler*), що простежується у семантиці зворотнього дієслова *sich verbeugen*, яке підсилене прислівником *eifrig*. Семантичною ознакою підкореності є вираз *bei der Hand hereinziehen*. Співрозмовник із вищим статусом виявляє позитивне ставлення до свого візаві, який стоїть нижчу у соціальній ієрархії. Це відображається у значенні виразу *mit seiner Hand festhalten*, підсиленого прикметниками: *warm, leicht, weich*. Також у фамільярних звертаннях із особовим займенником *mein* (*Mein lieber Heßling! mein Herr Doktor*). Таке ставлення викликало у співрозмовника з нижчим статусом неочікувану реакцію, семантично вираженою прикметником із часткою (*zu gütig*), а також у іменниковим словосполученням *Tränen in den Augen*, яке експресивно підсилюється прислівником *sofort*. Проте перекладачеві слід розуміти, що специфіка роману Г. Манна полягає не стільки в міжособистісних відносинах героїв одне до одного, скільки на ставленні головного героя до кайзера. Головний герой одержимий Гогенцоллерном. Це відображається у творі у повторюванні емоційно-експресивних мовних одиниць, такими як: *unser Kaiser, mein Kaiser, unser genialer Kaiser, Seine Majestät der Kaiser, der große Kaiser, eine so moderne Persönlichkeit*.

Ставлення Дідеріха до кайзера у асиметричній комунікації актуалізується опосередковано, під час спілкування з іншими персонажами: *Doktor Scheffelweis stand Rede... "Unser herrlicher junger Kaiser ist ein so origineller Denker... impulsiv... und..." "Die persönlichste Persönlichkeit", ergänzte Diederich streng. Der Bürgermeister sprach nach: "Persönlichkeit...Aber ich in meiner Stellung, die nach beiden Seiten blickt..." Hier schlug Doktor Scheffelweis die Augen nieder. Um so gebieterischer reckte sich Diederich. "Wo aber bleibt der Bürgermeister?" fragte*

er, und seine Frage klang in einer drohenden Stille so lange nach, bis Doktor Scheffelweis sich entschloß, ihn anzublinzeln. Heute muß man sich offen entscheiden, Herr Bürgermeister. Seine Majestät haben es selbst gesagt: "Wer nicht für mich ist, ist wider mich!". Er genoß einen der Augenblicke, in denen er mehr bedeutete als sich selbst und im Geiste eines Höheren handelte [55, с. 307]. Підсилення ознаки досягається у семантиці авторського okazіоналізму через тавтологію (*die persönlichste Persönlichkeit*) та інших іменникових словосполучень (*unser herrlicher junger Kaiser, origineller Denker, Seine Majestät*). У семантиці прикметника *impulsiv*, а також прислівника і дієслова зі значенням інтенсивності висловлювання (*streng ergänzen*).

Дідеріх, як представник націоналістично налаштованої буржуазії, фанатично захищає кайзера, що семантично виражається зворотнім дієсловом *sich recken*, підсиленого прислівником *gebieterisch*. Через поведінку Дідеріха його співрозмовник знітився (*die Augen niederschlagen*), що й було ціллю Геслінга. Невербальний жест опускання очей вказує на підкорення та передає лідерство у мовленні опоненту, таким чином надаючи співрозмовнику з нижчим статусом можливість активно впливати на співрозмовника з вищим. Дідеріх намагається його дискредитувати, проявити свою домінантність, возвеличитися за рахунок іншого. Мовними маркерами цієї ознаки виступає питальне речення, підсилене модальною часткою зі значенням здивування (*Wo aber bleibt der Bürgermeister?*), реакціоністська цитата кайзера (*"Wer nicht für mich ist, ist wider mich!"*). Ознака об'єктивується також у сукупності паралінгвістичних засобів: у реченні на позначення тривалості звучання (*seine Frage klang in einer drohenden Stille so lange nach*), у семантиці виразів *mehr als sich selbst bedeuten, im Geiste eines Höheren handeln*, а також у рішучості стосовно виконання дії (*sich entschließen anzublinzeln*), прояву реакції після досягнення бажаного результату (*einen der Augenblicke genießen*). Вищий статус кайзера і його ставлення до Дідеріха відображається у творі здебільшого за допомогою паралінгвістичних, а не мовних засобів:

1. ...und sie sahen einander an, Diederich und sein Kaiser. Der Kaiser

lächelte kalt prüfend mit den Augenfalten, und die Falten am Mund ließ er ein wenig herab.... in der Mitte des leeren Platzes... ganz miteinander allein, der Kaiser und sein Untertan.

2. *Dann stand Diederich...und schrie. Und dann wandte der Kaiser den Kopf und lächelte. Er erkannte ihn wieder, seinen Untertan [55, с. 399]!*

У другому прикладі вищий статус кайзера семантично передають вираз *den Kopf wenden*, чю експресивну інтенцію підкреслюється дієсловом *lächeln*.

Як можна побачити з вищенаведеного, у ситуаціях асиметричного спілкування поняття *der Burger* в творах Генріха Манна має низький соціальний статус, який на письмі знаходить своє відображення у сукупності емоційно-експресивних засобів.

На відміну від зубожілих націоналістів, бюргери старої генерації привертають увагу оцінкою перспектив, відтворюваних у прогнозуванні політичної ситуації завдяки контексту очікування. Наприклад, метою автора є пояснення адресатові певної політичної ситуації, часто описуваної словами-екзистенціалами, іншомовними номінаціями кризових явищ (спаду, депресії, небезпеки), які задемонструвати негативні наслідки небезпечного політичного курсу:

1. *Denn wir müßten, um unsere Einigkeit zu beweisen, einem eigenen Willen folgen können; und können wir's? Ihr wähnt euch einig, weil die Pest der Knechtschaft sich verallgemeinert!*

2. *Unsere Zeit, bester Zeitgenosse, ist nicht tatbereit. Um seine Erlebnisfähigkeit zu üben, muß man vor allem leben, und die Tat ist so lebensgefährlich.*

Мовний портрет «старого» бюргера характеризується також розвинутою мистецькою уявою, що виявляє себе, насамперед, у спонтанному мовленні.

Ein Durchschnittsmensch mit gewöhnlichem Verstand, abhängig von Umgebung und Gelegenheit, mutlos, solange hier die Dinge schlecht für ihn standen, und von großem Selbstbewußtsein, sobald sie sich gewendet hatten.

Асоціативний образ «старого» бюргерства формується чуттєво-наочними і

абстрактно-поняттєвими компоненти, через актуалізацію досвіду минулого та знання індивіда під час розв'язання певного комунікативного завдання.

МСС дрібного бюргерства Вільгельмівської епохи репрезентовано цілою низкою засобів впливу (раціонального, емоційного, невербального характеру), в тому числі – особливостями комунікативного впливу на мовця. Під комунікативним впливом слід розуміти свідоме втручання мовця у знання, ідеологічні настанови, комунікативні наміри або емоційний стан суб'єкта. У творах Генріха Манна специфіку впливу на адресата з боку дрібного бюргерства *das Kleinbürgertum*, представником якого є Дідеріх, передають засоби актуалізації політичних та громадських подій, до яких можна зарахувати наступні:

- слова з емоційним забарвленням, зокрема прикметники (*ekelhaft, schlimmsten, unbesehen, , ruhig und sachlich, zu gut*);

- стилістичні маркери актуалізації у формі алегорій:
die Bürger endlich aus dem Schlummer erwachen mögen; die über Hunger, Trotz und Hohn hingeht!

...die wir im Blut haben, weil wir die Unterwerfung darin haben!

Man verharrte in den veralteten Anschauungen einer spießbürgerlichen Demokratie und Humanität...

фахових висловів:

Sachlich sein heißt deutsch sein;

Jeder steht auf seinem Platz.

Fischzug ist alle Tage, aber nicht alle Tage Fangetag!

Також до істотних характеристик німецького бюргера можна зарахувати високу кількість лінгвістичних формул-похвал на адресу вищого соціального класу. Слід зауважити, що такий висновок є вірним лише частково, оскільки наприкінці XIX й, власне, в період Вільгельмівської епохи, Третій Стан вважав аристократію пережитком минулого та вимагав рівних прав та свобод, виступаючи опозицією тогочасній владі. Також необхідно відзначити, що вже тоді в мовленні бюргерства існували асоціативні лексеми та апеляції до

лінгвокультурних концептів самоідентифікації: (*Wir, die Bourgeoisie, der dritte Stand, wie wir bis jetzt genannt worden sind, wir wollen, daß nur noch ein Adel des Verdienstes bestehe, wir erkennen den faulen Adel nicht mehr an, wir leugnen die jetzige Rangordnung der Stände ... wir wollen, daß alle Menschen frei und gleich sind, daß niemand einer Person unterworfen ist, sondern alle nur den Gesetzen untertänig sind!... Es soll keine Privilegien und keine Willkür mehr geben! Alle sollen gleichberechtigte Kinder des Staates sein, und wie keine Mittlerschaft mehr existiert zwischen dem Laien und dem lieben Gott, so soll auch der Bürger zum Staate in unmittelbarem Verhältnis stehen!... Wir wollen Freiheit der Presse, der Gewerbe, des Handels . Wir wollen, daß alle Menschen ohne Vorrechte miteinander konkurrieren können und daß dem Verdienste seine Krone wird! Aber wir sind geknechtet, geknebelt ...*);

Відображення мовно-культурної специфіки мовців бюргерства також пов'язане з оцінними словами раціонального та емоційного значення (*gleichberechtigte Kinder des Staates*), усталеними висловами (*Freiheit der Presse, der Gewerbe, des Handels . den Gesetzen untertänig*) або метафорами, спрямованими на протиставлення “свої – чужі”, “винні – невинні”(Wir, die Bourgeoisie, der dritte Stand, – Adel...*wie die jetzige Rangordnung der Stände*)

На противагу дрібному бюргерству Генріха Манна, Томас Манн , описуючи патриціанські уклади старої генерації бюргерів та їх нащадків, вдається до методу диференціації моральних цінностей, щоб вирізнити та підкреслити домінуючі ментальні риси представників різних поколінь сімейства Будденброків, яке реалізується автором шляхом наявних варіативних точок зору на центральні положення виховання дітей як найважливішого етапу підготовки до дорослого життя. Голова сімейства Йоганн Будденброк, бачить цю основу в концепції «молися та працюй» (*Bete und arbeite heißt es*), що, очевидно, відображає точку зору німця попереднього покоління. Ця ремарка стосується насамперед її доньки Тоні, яка, на думку старого Будденброка, надто часто демонструє певні схильності до лінощів та пихатості (*Müßiggang und Übermut*), наявність яких, лексично використаних у синонімічному співвідношенні, що

характеризують внутрішній світ дівчини як майбутньої представниці такого шанованого сімейства, видаються консулу неприйнятними. Семантичним засобом вираження впевненості у власній правоті підкреслюється автором використанням модального дієслова *sollen*, семантика якого відображає зобов'язання, необхідність дій як підконтрольних певному закону, чийсь вказівці, суспільним чи моральним нормам. Тоні зобов'язана дотримуватись у майбутньому дорослому житті таких соціальних цінностей, які, як вважає старий бюргер, характерні для моральних валоративів мамзель Іди, економки, маючи на увазі її релігійність та працьовитість, підконтрольність соціальним зобов'язанням, адже саме вони вважаються важливими чеснотами у ціннісній сфері тогочасних представників німецького бюргерства: *Monsieur Buddenbrook schmunzelte spöttisch in sein Jabot über Idas fremdartige Aussprache; der Konsul aber streichelte seiner kleinen Nichte die Wange und sagte: „So ist es Recht Thilda. Bete und arbeite heißt es. Unsere Tony sollte sich ein Beispiel daran nehmen. Sie neigt sich nur allzuoft zu Müßiggang und Übermut“*

Характерним МСС для бюргерства XIX ст. можна назвати відданість своїй справі, відповідальність та підпорядкування особистісних бажань суспільним і епізод робітничого страйку, який лякає все місто, проте не стримує Жана (який представляє друге покоління бюргерства в родині Будденброків та в якому новітні девіації майже непомітні). Незважаючи на свій страх, він має твердий намір піти на нараду, адже там вже на нього чекають:

- *Wohin willst du, Jean!*

- *In die Bürgerschaft ... Ich komme fast zu spät, die Geschäfte haben mich aufgehalten. Es wäre eine Schande, da heute zu fehlen. Meinst du, dass dein Vater sich abhalten lässt! So alt er ist ...*

- *Ja, dann geh mit Gott, Jean ... Aber sei vorsichtig, ich bitte dich, nimm dich in acht! Und habe ein Auge auf meinen Vater! Wenn ihm etwas zustieße ...*

- *Unbesorgt, meine Liebe ...*

- *Wann kommst du zurück!, – rief Konsulin ihm nach. – Je nun, um halb fünf Uhr ... je nachdem. Es steht Wichtiges auf der Tagesordnung, es kommt darauf an ...*

Незважаючи на власний страх та розгубленість, стилістично маркованих автором за допомогою великої кількості умовчань (*Wenn ihm etwas zustieße ... ; Unbesorgt, meine Liebe ... ; Je nun, um halb fünf Uhr ... je nachdem. Es steht Wichtiges auf der Tagesordnung, es kommt darauf an ...*), Жан готовий відправитись на роботу, адже відсутність його на засіданні буде сприйматись їм самим за сором (*Es wäre eine Schande, da heute zu fehlen*). Навіть потенційна неможливість такого вчинку репрезентується автором через використання Кон'юнктив 2 (*Es wäre eine Schande*), адже відсутність Жана лише *могла б бути* соромом, оскільки реальність такої ситуації навіть не припускалась. Необхідно зауважити, що внутрішня дисципліна та самовимогливість підкреслюється також його пунктуальністю: незважаючи на реальний ризик для життя він відправляється на роботу й хоче неодмінно дістатись туди вчасно (*Ich komme fast zu spät, die Geschäfte haben mich aufgehalten*), оскільки справи вже давно чекають на нього. Прикладом такої поведінки як норми життя вищих кіл німецького бюргерства середини ХІХ століття є для Жана також і батько його дружини, тогочасний консул міста Любек, який, за словами Жана, навряд чи б залишився, якби він не був настільки старим (*Meinst du, dass dein Vater sich abhalten lässt! So alt er ist ...*). У цьому епізоді також відображено роль релігії, певна набожність старого бюргерства. Так дружина Жана, усвідомлюючи небезпеку, яка загрожує її чоловікові, проте розділяючи його життєві позиції, зрештою стверджує: *“Ja, dann geh mit Gott, Jean ...”*, віддаючи тим самим його життя на милість Бога, який займає досить важливу позицію у картині світу представників цієї генерації бюргерства. Проте, таке ставлення до Бога властиве скоріш жінкам, оскільки, зважаючи на реакцію Йоганна Будденброка, покладатися на вищі сили він не звик:

“O Vater, mit Gottes Hilfe wird alles gut gehen!”

“Kann ich mich darauf verlassen? Zugegeben, daß du mit dem Herrgott auf du und du stehst”

Отже, проаналізувавши мовні маркери соціального статусу бюргерів ХІХ ст. у романі Томаса Манна «Будденброки», можна виявити особливості лексичної репрезентації ментальних рис представників цього суспільного

прошарку. В романі письменника “Будденброки” відображається поступова деградація буржуазного світогляду на основі репрезентації зміни чотирьох поколінь сім’ї. Найбільш типовими етнопсихологічними особливостями представників першого та другого покоління Будденброків є адекватна оцінка дійсності, практичність, працьовитість, вірність обов’язку, економність, самоповага, здоровий глузд, реальна самоідентифікація, яка базується на власних можливостях, соціальної позиції, статків, та прагнення до впорядкування зовнішнього та внутрішнього світу, дотримання соціальної стратифікації та розсудливість, що були характерні для старого бюргерства в цілому.

Утім, в романі «Підлеглий» Генріх Манн об’єктивує імпліцитну зубожилість дрібного бюргерства, яке знаходить своє відображення у творі під час асиметричного спілкування через сукупність емоційно-експресивних засобів. Втім, при передачі специфіки мовних маркерів СС слід брати до уваги паралінгвістичні засоби, як ті, що вносять певні коректури при відтворенні МСС, щоб запобігти непорозумінню на рівні стилістичного аналізу.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Соціальна градація лінгвокультурного типуажу *der deutsche Bürger* залежить від інтенсивності та еспресивності мовних засобів її вираження. Експресивно-оцінний ефект досягається від зіставлення семантичної дистанції між мовними одиницями у реченні.

Ефект інтенсивності досягається також за рахунок перемежування елементів розмовної мови з високим стилем. У цілому, експресивність досягається на письмі у сукупності різних лексико-семантичних і стилістичних засобів: словотворчих компонентів, модальності, градуальної лексики, емоційно-експресивних лексем, порівнянь, лексичних і синонімічних повторів, риторичних питань, заперечення, протиставлення. Підсилення мовних маркерів соціального статусу і їх прагматичний ефект впливу на читача також відбувається графічно-маркованим способом.

Основними лінгвістичними чинниками формування лінгвокультурного типуажу *der deutsche Bürger* як представника бюргерської спільноти є мовленнєвий етикет та мовленнєва поведінка.

Зафіксовано такі загальні когнітивні ознаки бюргерства (риса характеру /почуття): нестерпність/нетолерантність; до представників нижчого соціального класу; розумова обмеженість/забобонність; прискіпливість до поведінки; жадібність; педантичність; залежність від обставин /неготовність до змін; надмірна любов до чистоти, практичність / раціоналізм. Їх об'єктивує семантика лінгвостилістичних емоційно-експресивних засобів.

Основними лінгвістичними чинниками формування лінгвокультурного типуажу *der deutsche Bürger* як представника бюргерської спільноти є мовленнєвий етикет та поведінка. Емоційно-оцінне ставлення досягається шляхом застосування емоційно-експресивних лінгвостилістичних засобів.

Найбільш типовими етнопсихологічними особливостями представників старого бюргерства є адекватна оцінка дійсності, практичність, працьовитість, вірність обов'язку, економність, самоповага, здоровий глузд, використання французької мови у повсякденному та ділову спілкуванні, прагнення до

впорядкування зовнішнього та внутрішнього світу, дотримання соціальної стратифікації та розсудливість.

Для представників *das Besitzbürgertum* (буржуа) і *das Bildungsbürgertum* (інтелігенції) характерними є: піднесений стиль літературної мови, мова сценічної вимови та письма; поступова відмова від французької мови; відмова від фамільярно-розмовних фразеологізмів; відмова від діалекту всередині спільноти; акцентування власної значущості за допомогою особистого займенника першої особи однини чи уникнення займенника; Представники *das Kleinbürgertum* (дрібне бюргерство) вирізнялись:

- 1) використанням діалекту;
- 2) вживанням акузатива замість датива;
- 3) застосуванням елементів високого стилю під час неформальної комунікації;
- 4) розмовним стилем;
- 5) фонетичними та граматичними відхиленнями від мови вищих станів.

Встановлено, що мовні засоби слугують маркерами соціального статусу *der deutsche Bürger*. Також низький статус типу відображається у семантиці виразів, які у контексті висловлювання компенсують відсутність безпосередності і легкості у спілкуванні; в показниках ввічливості (ввічливі форми займенника у непрямому і прямому відмінках). До паралінгвістичних засобів, які відбивають низький соціальний статус типу, належать: дієслова у супроводі прислівників; почуттів суб'єкта, манери вітання; зворотні дієслова з прислівником, вирази на позначення бажання наслідувати людину з вищим соціальним статусом; дієслова з відокремлюваним префіксом і заперечною часткою на позначення відсутності зорового контакту, вирази на позначення уникнення зорового контакту, емоційно-експресивні прислівники способу дії, які вказують на вияв можливої агресивної поведінки з боку учасника з високим статусом.

Різномірні, проте близькі за семантикою, МСС, які об'єктивують риси характеру, мовленнєву поведінку або ставлення автора твору до

лінгвокультурного типу *der deutsche Bürger*, утворюють когнітивні ознаки. Вони знаходять своє відображення у лінгвістичних, паралінгвістичних, стилістичних мовних засобах.

РОЗДІЛ 3

СТРАТЕГІЇ ТА ТАКТИКИ ПЕРЕКЛАДУ МАРКЕРІВ СОЦІАЛЬНОГО СТАТУСУ В ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

3.1 Статусна індикація стилю життя у перекладознавчому аспекті.

Статусна індикація стилю життя поширюється фактично на усі предмети, що оточують людину, а також явища, стосунки, способи поведінки, оцінки тощо. Лінгвокраєзнавча інформація і прагматичні конотації вимагають інтерпретації в термінах культурології і детального опису відповідної мовної спільноти в той чи інший історичний період.

Наприклад, у романі Т. Манна «Будденброки» яскраво проілюстрований стиль життя вищого класу бюргерства на прикладі Йогана Будденброка та його сина Жана, які мають значний статок, живуть у розкішному домі із слугами, утримують власну фірму, приймають активне участь у політичному житті міста, проводять бали, зустрічі та щедро приймають гостей з верхівки міста. Вони розважаються грою у більярд, наймають гувернанток для своїх дітей та навчають їх грі на фортепіано.

З проблемою відтворення індексів соціального статусу персонажа, який належить іншому етнічному середовищу, ми вважаємо, пов'язане питання відтворення національного забарвлення твору. Слід зазначити, що відтворення національного забарвлення залежить, з одного боку, від ступеня вірності у відтворенні художніх образів, пов'язаного з речовим сенсом слів і з їх граматичним оформленням, і, з іншого боку, від характеру мовних засобів, вжитих у перекладі, оскільки одне й те саме слово може отримати різну конотацію залежно від соціального положення того, хто говорить, і якщо перекладач не розпізнав ці тонкощі, статусні характеристики персонажа можуть бути викривлені у перекладі:

Das sind unsere schlimmsten Feinde! Die mit ihrer sogenannten feinen Bildung, die alles antasten, was uns Deutschen heilig ist! Solch ein Judenbengel kann froh sein, daß wir ihn dulden

Це наші найлютіші вороги! Чваняться своєю так званою освіченістю і ображають усе, що для нас, німців, є святим! Такий **єврейчик** мусить радіти, що ми його терпимо!

У цьому випадку, коли має місце образливе ставлення до певної групи людей за ознакою національності, чи віросповіданні, слід уникати таких варіантів перекладу, які навіть теоретично можуть образити цю групу (**Judenbengel** цілком доречно перекласти – жид, проте Є.Попович вдало уникає цієї пастки, замінивши його нейтрально-конотативним єврейчик, використавши іменниковий суфікс для досягнення відповідного до оригіналу ефекту).

Безсумнівно, збереження національної своєрідності оригіналу – завдання дуже складне в плані як практичного вирішення, так і теоретичного аналізу. Можливості вирішення цієї проблеми на практиці пов'язані, як вже зазначалося вище, зі ступенем володіння перекладачем фоновими знаннями для відтворення «асоціативного шлейфу» культурних концептів, до яких належать певні історичні стереотипи та концепти сприйняття інших соціальних класів. Так, ненависть до євреїв має коріння ще з Середньовіччя, а націоналізм кайзерівської епохи тільки підсилив національну ворожнечу. Також можна відзначити приниження прав робітничого класу, жорстоку експлуатацію та непримиримість в питаннях вирішення певних соціальних проблем:

1. „*Die Leute hungern wohl*“, sagte Agnes schüchtern. „*Es sind ja auch Menschen.*“ „*Menschen?*“ Diederich rollte die Augen. „**Der innere Feind sind sie!**“ Але робітники голодують, — боязко сказала Агнеса. — Адже вони теж люди.— Люди? — Дідеріх вирячив очі. — Вони — внутрішній ворог!

Тут перекладач навмисне вдається до конкретизації та додавання, оскільки недосвідченому читачеві буде незрозуміло, про який саме народ або людей йшла мова.

2. *Wenn es Ihnen Vergnügen macht, daß wegen des Packs alle Straßen abgesperrt werden müssen.* “ Ну, якщо ви задоволені з того, що через цю **наволоч** довелося закрити прохід по всіх вулицях...

3. **Kanonen sollte man auffahren!** З гармат слід би було стріляти по них!

Цей факт вимагає від перекладача особливої майстерності у виборі відповідних тактик у перекладі художніх творів. Розуміння того, як існуючі суспільні стереотипи впливають на сприйняття українцями культурних та поведінкових явищ і реалій у перекладених українською німецькомовних творах, допоможе перекладачам відшукати найвдаліші способи відтворення соціально маркованих компонентів цих творів.

Статусна індикація мовлення простежується також у фонетиці, лексиці й граматиці: чим вища статусна позиція учасників спілкування, то ймовірніше, що комуніканти підтримуватимуть вишукано ввічливу бесіду, неспішно, з рівною інтонацією, модулюючи голос, вдаючись до літературних зворотів, алегорій, метафор. *Als ich damals, besiegt und verraten, hier oben im Hause mit meinen letzten Freunden die Soldaten des Königs erwartete, da war ich, **groß oder gering, ein Mensch, der selbst am Ideal schuf: einer aus vielen, aber ein Mensch.*** Коли я в цьому самому будинку разом з моїми останніми друзями чекав, переможений і зраджений, на королівських солдатів, я був — великою чи нікчемною — **але людиною, яка сама творить свій ідеал: однією з багатьох, але людиною.**

Оскільки старий Бук – ветеран Австро-італійської війни 1848 року, а згодом один із учасників буржуазно-демократичної революції, для нього поняття людини мають піднесене значення, що виявляється при перекладі за допомогою антонімічної пари: *велика або нікчемна, але – людина*

Отже, важливу роль у процесі соціальної комунікації виконує перекладач, який виступає посередником не лише між автором – адресантом певного повідомлення – та його кінцевим реципієнтом, але й між двома мовами та культурами. Тому високий рівень професійної компетентності перекладача, а також знання окреслених статусних індексів і вміння вирізняти їх у тексті оригіналу допомагає перекладачеві долати труднощі у перекладі художніх творів, залишаючись вірним автору та його творчому задуму.

3.2 Перекладацькі стратегії і тактики.

Щоб адекватно відтворити художній текст, перекладач керується передусім стратегією перекладу. Цей термін походить з грецької (στρατηγία – мистецтво полководця) і в широкому розумінні означає загальний, недеталізований план діяльності, що охоплює тривалий період часу, а також спосіб досягнення складної мети. На думку О.Ребрія, «на сучасному етапі робота з текстами різних типів та жанрів вимагає від професійного перекладача не стільки інтуїтивного, скільки усвідомленого підходу, в основі якого має бути сукупність стратегій, здатних забезпечити оптимальний варіант вирішення складних перекладацьких завдань та нівелювати можливий негативний вплив суб'єктивних чинників» [29, с. 221].

За висновками дослідження трансформацій І.Сіняговської усі лінгвісти сходяться на тому, що розподіл трансформацій на типи і види – це умовність, адже деякі трансформації практично не зустрічаються в чистому вигляді без поєднання з іншими трансформаціями [31, с. 91]. Більшість науковців, залежно від характеру одиниць мови оригіналу, поділяють трансформації на *стилістичні* (зміна стилістичного забарвлення одиниці), *морфологічні* (заміна однієї частини мови іншою), *синтаксичні* (зміна синтаксичних функцій слів та словосполучень), *семантичні* (зміна на основі причинно-наслідкових зв'язків між елементами описаних ситуацій), *лексичні* (відхилення від прямих словникових відповідників) та *граматичні* (перетворення структури речення у процесі перекладу згідно з нормами мови перекладу). Морфологічні трансформації практично нічого не змінюють в плані змісту, синтаксичні торкаються початкового змісту мінімально, а семантичні пов'язані з глибшими модифікаціями [31, с. 93].

На думку О.Ребрія, «на сучасному етапі робота з текстами різних типів та жанрів вимагає від професійного перекладача не стільки інтуїтивного, скільки усвідомленого підходу, в основі якого має бути сукупність стратегій, здатних забезпечити оптимальний варіант вирішення складних перекладацьких завдань та нівелювати можливий негативний вплив суб'єктивних чинників» [29, с. 221].

Поширені перекладацькі стратегії – одомашнення «domestication» (адаптування до рідної мови та культури) та очуження «foreignisation» (привнесення елементів чужої мови та культури).

У даній роботі не ставиться на меті визначення перекладацьких стратегій, однак у перекладацькому аналізі розуміння стратегії перекладача допомагає з'ясувати пріоритетні тактики у його арсеналі. Одне із головних завдань даного дослідження – проаналізувати тактики відтворення МСС з позиції адекватності перекладу й визначити серед них найуживаніші. Отже, **тактики перекладу** – це конкретні шляхи й прийоми реалізації комунікативного наміру. Складниками реалізації стратегії можуть бути різноманітні перекладацькі трансформації [29, с. 202] – перетворення, за допомогою яких здійснюється перехід від одиниць мови оригіналу до одиниць мови перекладу. Перекладацькі трансформації становлять собою особливий вид міжмовного перефразування, яке суттєво відрізняється від трансформацій у межах однієї мови [31, с. 102].

Перекладацькі трансформації. За Л.Бархударовим, трансформаціями називають «численні і якісно різноманітні міжмовні перетворення, що здійснюються задля досягнення адекватності перекладу всупереч незбігам у формальних і семантичних системах двох мов» [1, с. 56]. Спираючись на це визначення, О.Швейцер пояснює, що термін «трансформація» вживається в перекладі у метафоричному сенсі і по суті означає заміну в процесі перекладу однієї виражальної форми іншою, тобто, трансформація – це спосіб «повторне вираження» смислів [29, с. 118]. На основі вищесказаного робимо висновок, що поняття «перекладацька трансформація», яка водночас означає конкретний спосіб, шлях або прийом перекладу, може вважатись синонімічним до поняття «перекладацька тактика», яке доречніше вживати у співвіднесенні з терміном «стратегія», де стратегія – генеральний план дій перекладача, а тактика – конкретні кроки його реалізації

3.3 Відтворення модальності в мові бюргерів та специфіка їх перекладу.

Як зазначалося раніше, модальність може бути статусним маркером бюргерського мовлення. В соціолекті вищого класу вона згладжує категоричність висловлювання, притаманну дійсному способу. Хоча модальність у тій чи іншій мірі властива мовленню усіх суспільних прошарків, бюргерський соціолект має особливо високий ступінь її вживання, що пояснюється традиціями субординації і підпорядкування, які характеризують стосунки хазяїна і слуги. Аристократ має загострене почуття обов'язку і відповідальності перед суспільством, що також відбивається в мовному плані у вживанні модальних дієслів. Часте вживання умовного способу пояснюється бажанням аристократа проаналізувати і зіставити усі аспекти ситуації, аргументувати те або інше своє рішення [53, с.4].

Категорія модальності вже давно досліджується мовознавцями, але вона не втрачає своєї актуальності, оскільки має багато різних граней і тяжіє до змін і модифікацій. Значний внесок у вивчення проблеми модальності зробили такі вчені, як В.Адмоні, Ш.Баллі, О.Беляєва, В.Виноградов., Г.Золотова, В.Кухаренко, Г.Немець, В.Панфілов, Я.Рецкер, О.Селіванова, Н.Шведова та інші. Існують різноманітні підходи до тлумачення й визначення модальності, що пов'язане з її складною природою й необхідністю розгляду її під кутом зору різних наук: лінгвістики, філософії та ін. В основному, модальність (лат. *modalis*) розглядається як функціонально-семантична категорія, яка виражає відношення змісту висловлювання до дійсності і мовця до змісту висловлювання. Поняття модальності розбивається на два компоненти «диктум» – основний зміст повідомлення – і «модус» – відношення мовця до повідомлення, на основі цього була розроблена концепція **об'єктивної модальності** як синтаксичної категорії, у якій виражається інтелектуальне, вольове чи емоційне судження мовця щодо диктуму переважно за допомогою модальних дієслів. У вітчизняному мовознавстві об'єктивна модальність – це обов'язкова ознака кожного висловлювання, одна з категорій, яка формує

предикативну одиницю, речення, й виражає відношення висловлювання до дійсності як реальне або нереальне (ірреальне). Наприклад: *Йому було соромно* (реальне); *Йому було б соромно* (ірреальне) (*Es wäre eine Schande*) та вираженню невпевненості. *Я б хотіла, щоб ти подумав... чи не взяти нам служника.* (*Eines wollte ich dir zur Überlegung empfehlen, ob es nämlich nicht ratsam wäre, einen Bedienten zu engagieren*) Засобами вираження об'єктивної модальності є протиставлення грамом дієслівного способу (дійсний, умовний, наказовий): *Дівчина грає; Дівчина грала б; Дівчино, грай!*; протиставлення речень за метою висловлювання (твердження, питання, спонування): *Панове; Люди добрі?; Шановне Панство!*; Проте багато граматистів обмежують категорію модальності суб'єктивним відношенням мовця до свого вислову (суб'єктивна модальність). За одним із визначень, **суб'єктивна модальність** – є другорядною ознакою висловлювання, яка вказує на ставлення мовця до його змісту й виражається такими засобами, як специфічний лексико-граматичний клас слів, словосполучення і речення: *можливо, хіба що, треба, навряд; очевидно* спеціальні модальні частки: *так, ну, ні, ага, а як же, точно*; вигуки: *ой! ох! ах! ну! ти ба!*; спеціальна інтонація: здивування, сумніву, впевненості, недовіри, протесту, іронії; порядок слів: *Та як послухати тебе – Буде він тебе слухати* тощо [86, с. 12]. Міг працювати, і тепер можеш

Крім об'єктивної та суб'єктивної модальності існує ще і **текстова модальність**, яка вважається екстралінгвістичною категорією. Вона може не мати прямої експлікації в поверхневій структурі тексту, але завжди присутня в глибинній і сприяє розкриттю суті тексту [39, с. 81]. Текстова модальність виявляє себе в таких аспектах, як відображення реальності/ірреальності створюваного текстового світу; емотивно-оцінне ставлення автора до персонажів; емотивно-оцінне ставлення персонажів один до одного; передбачувана оцінка читача. Як синонімічні до суб'єктивної модальності використовуються терміни – суб'єктивно-оцінна модальність, суб'єктивно-модальний план тексту, образно-оцінний смисл, авторська модальність [75, с. 39].

У практиці перекладу завдання полягає, головним чином, у відтворенні суб'єктивної модальності, тобто ставлення мовця до змісту висловлювання, при чому виникають особливі труднощі через напівфункціональність модальних дієслів та модальних слів, нечітку диференціацію способів, а найголовніше, розбіжність засобів вираження модальності в англійській та українській мовах. В німецькій мові модальність найчастіше виражається через модальні дієслова, які відтворюються в українській мові за допомогою часових форм, способу та модальних часток. Німецькі модальні дієслова відповідають в українській мові модальним словам, часам та способам, а також модальним дієсловом. Наприклад, у романі «Будденброки» Т. Манна емоційно нейтральні модальні дієслова ввічливості *lassen* та *dürfen* (дозвольте) в етикетній пропозиції пана Грюнліха до свого батька, вислухати його відтворені Є. Поповичем заперечними частками у поєднанні з наказовим способом (*не дозволите*), що створює додатковий маніпулятивний тиск на адресата мовлення, який не відчувається в оригіналі:

“Noch einen Augenblick, Vater! Oh, lassen Sie mich noch eine einleitende Bemerkung vorausschicken!” [Т. Mann: Teil 4, Кр. 8] – *Одну хвилинку, тату! О, чи не дозволите мені спершу сказати вам кілька слів!* [Є. Попович: Частина 4, р. 8]

А в наступному уривку з роману Т. Манна «Будденброки» – розмові між банкіром Кессельмайером і консулом Будденброком – перший учасник розмови здійснює тиск, маніпулюючи на бюргерівському почутті фінансової незалежності та заможності, сплатити борги свого зятя, апелюючи до успішності (в оригіналі – сили) його фірми:

“Erlauben Sie nur ... können Sie nicht?” fragte Herr Kesselmeier und sah ihn durch seinen Kneifer mit krauser Nase an ... “Wenn ich dem Herrn Konsul zu bedenken geben dürfte ... dies wäre eigentlich gerade jetzt eine allerliebste Okkasion, die Stärke der Firma Johann Buddenbrook zu beweisen ...” [Т. Mann: Teil 4, Кр. 8] – *Коли ваша ласка, я б хотів поцікавитись... Ви справді не можете? – запитав пан Кессельмайер, дивлячись на консула крізь пенсне і зморщивши носа. – Якщо*

дозволите дати вам пораду, пане консул... то це якраз була б найкраща нагода довести спроможність фірми "Йоганн Будденброк" [Є. Попович: Р. 9]

Перекладач відтворює тонку маніпулятивну гру, що вибудовується у модальності реплік персонажу за допомогою часток *якщо, б та коли ваша ласка*, а також додавання посилюючих емоційну напруженість слів *найкраща та не можете*, завдяки чому доволі точно передано високий статус Кассельмаєра.

Грюнліху, незважаючи на другорядність плану, належить особливе місце серед персонажів-бюргерів у романі Т.Манна «Будденброки». Пан Грюнліх – представник третього стану, безрозсудна та легковажна людина, але при цьому жорстока, й в якійсь мірі раціональна, але в той же час жалюгідна і сентиментальна. Так, він не вважає за потрібне приховувати свої емоції, вміло маніпулюючи на почуттях інших людей, таких як жалість, почуття провини, турбота про ближнього, а також апелює до християнської чесноти учасників комунікації. Грюнліх – маніпулятор за своєю природою, він уміло використовує почуття інших людей (на прикладі Антонії – це любов), при цьому сам не відчуваючи нічого подібного. А коли не досягає бажаного, показує наймерзеннішу частину своєї душі, вигукуючи те, що жодна поважаючи себе людина ніколи б не сказала:

“ Ist denn von mir allein die Rede? Oh, ich ... mag ich immerhin zugrunde gehen! Aber Ihre Tochter, mein Weib, sie, die ich so liebe, die ich mir in so heißem Kampfe erworben ... und unser Kind, unser beider unschuldiges Kind ... auch sie im Elend! Nein, Vater, ich würde es nicht tragen! Ich würde mich töten! Ja, mit dieser meiner eigenen Hand würde ich mich töten ... glauben Sie mir! Und möge der Himmel Sie dann von jeder Schuld freisprechen” [Т. Манн. WW:Buddenbroocks, Kapitel. 8] – *Хіба ч йдеться тільки про мене? Ох, я... хай би я собі гинув! Але ж ваша дочка, моя дружина, яку я так кохаю і якої так тяжко домагався... і наша дитина, наша невинна дитина... на них також чекають злидні! Ні, тату, я цього не витримаю! Я накладу на себе руки! Відберу собі життя, повірте мені! І хай тоді Господь простить вам ваш гріх!*

Antonie ...!« sagte er. *»Sieh mich hier ... Hast du ein Herz, ein fühlendes Herz?... Höre mich an ... du siehst einen Mann vor dir, der vernichtet, zugrunde gerichtet ist, wenn ... ja, der vor Kummer sterben wird, wenn du seine Liebe verschmähst! Hier liege ich ... bringst du es über das Herz, mir zu sagen: Ich verabscheue dich –? Ich verlasse dich –?*

Антоніє! – вигукнув він. – Ось я біля твоїх ніг... Чи ти маєш у грудях серце, чутливе серце?.. То вислухай мене... Перед тобою людина, приречена на загибель, якщо... Так, я помру з горя, коли ти знехтуєш моє кохання! Я стою перед тобою навколішки... Чи в тебе стане відваги сказати: "Ти мені осоружний! Я покидаю тебе"?

»Ha! Schön! Gut!« schrie er. »Geh' nur! Meinst du, daß ich dir nachheule, du Gans? Ach nein, Sie irren sich, meine Teuerste! Ich habe dich nur deines Geldes wegen geheiratet, aber da es noch lange nicht genug war, so mach' nur, daß du wieder nach Hause kommst! Ich bin deiner überdrüssig ... überdrüssig ... überdrüssig ...!«

Ха! Ну й добре! Чудово! – крикнув він. – Іди! Думаєш, я плакатиму за тобою, дурено? О ні, помиляєтесь, шановна! Я одружився з тобою тільки задля грошей, а що їх виявилось дуже й дуже замало, то забирайся собі туди, звідки приїхала! Ти мені вже остогидла, чуєш, остогидла! [Є.Попович: Частина 4, Р. 9]

У даному перекладі адекватно відтворено закладене в оригіналі поєднання в образі Грюнліха бюргера, який деградував і який втратив властиве їм почуття власної гідності. Однак він вміло використовує усталені у цьому прошарку цінності. Є.Попович відтворює еліптичне речення *unser Kind, unser beider unschuldiges Kind ... auch sie im Elend!*, у якому слово *Elend* має декілька відтінків – власне бідність та нужденність, та переживання муки й страждань – злидні. Фраза *Ось я біля твоїх ніг!*, що виявляє ставлення Грюнліха до Тоні як нібито до повелительки його життя, значно вищої від нього за статусом, наділеної божественною владою над його долею, але гіперболізовано-підкреслена шанобливість його поведінки натякає на його приховану зневагу до

власної жінки, яка потім викривається словами *du Gans*. Згадка грошей як основного мотиву одруження, на противагу тому, що він говорив і робив лише кілька хвилин тому, також характеризує його як бургера – жадібного та користолобного. Лексико-семантична трансформація лайки вдало передає німецький оригінал за допомогою модуляції при якій чудово показана заміна слова одиницею мови перекладу – *дурена*, значення якої логічно виводиться із значення вихідної одиниці. Ще одним прикладом вдалого перекладу можна вважати *verabscheuen*, яке Є. Попович перевів як *осоружний*, що найбільш точно передає семантику використаного Манном слова, оскільки, незважаючи на контекстуальну антонімічність: любов - ненависть, для бургерів набагато гірше переживати саме зневагу. Повне синтаксичне уподібнення в цьому випадку не має сенсу – набагато логічніше дотримуватися okazіональної відповідності. А ось перекладене *я стою на колінах перед тобою* частково втрачає заковане в ньому рабське благоговіння, правда, на цей раз, перед богом. В даному контексті фраза *Hier liege ich* має деякий релігійний підтекст, який практично не помічається як самими німцями, так і перекладачами. Проблема перекладу полягає в тому, що експлікація тут повністю недоречна – *я розпростерті перед тобою (Господи, і я кличу до твоєї милості)*, так як загубиться темп оповіді і стилістика буде порушена, що є неприпустимим в межах переведення соціально маркованих одиниць.

Ще одним мовним маркером соціального статусу бургера можна вважати надмірне використання форм ввічливості та повторів у разі асиметричного спілкування.:

“Er zog Diederich, der sich eifrig verbeugte, bei der Hand herein. “Mein lieber Heßling! Ich habe Sie erwartet, man hatte mir Ihre Ankunftberichtet. Willkommen denn in Netzig, mein Herr Doktor”. Sofort hatte Diederich Tränen in den Augen und stammelte: “Sie sind zu gütig, Herr Buck. Natürlich habe ich zuerst und vor allem. Ihnen, Herr Buck, meine Aufwartung machen wollen und Ihnen versichern, daß ich immer ganz – daß ich immer ganz – zu Ihren Diensten stehe”, schloß er, freudig wie ein guter Schüler” [H. Mann. WW:Untertann, Кр. 3] – *Любий*

Геслінгу! Я чекав на вас, мене повідомили про ваш приїзд. Гостинно просимо до Неціга, дорогий докторе.

У Дідеріха враз виступили сльози на очах, і він забелькотів:

— Ви надто добрі, пане Буку. Звичайно, я вважав за свій обов'язок насамперед відвідати вас і запевнити вас, що я завжди весь... що я завжди весь... до ваших послуг, — закінчив він ревно, як добрий учень. [М. Зісман: Вірнопіданний, Г. Манн, Р. 3]

Зісман відтворює іменникову конструкцію речення *Tränen in den Augen* дієслівною – *виступили сльози*, яка переносить акцент на діяльність самого Дідеріха, виставляючи його як людину, що надто сентиментально сприймає добродушність тих, хто стоїть вище за нього. Сталий вираз *meine Aufwartung machen wollen*, який означає *засвідчити свою повагу*, тобто, віддати шану вищій за соціальною градацією особі, замінено на емотивно-нейтральне *запевнити*. Доцільність такого кроку залишається під питанням оскільки, незважаючи на збереження темпу мови персонажа, цей мовний маркер повністю нівелюється до лексично нейтрального дієслова *запевнити* за допомогою генералізації цього виразу.

Перекладаючи репліки старого Бука, М. Зісман випускає модальність оригіналу (*wir müßten, folgen können, können wir's*), використавши замість цього іменникову конструкцію:

Denn wir müßten, um unsere Einigkeit zu beweisen, einem eigenen Willen folgen können und können wir's? Ihr wähnt euch enig, weil die Pest der Knechtschaft sich verallgemeinert! [H. Mann. der Untertann, Кр. 3]

Доказом єдності служить своя власна воля; а хіба вона у нас є? [М. Зісман: Вірнопіданний, Г. Манн, Р. 3]

Вираження модальності передається імплікативно за допомогою іменниковій конструкції *Доказом єдності та служить*.

У наступному прикладі демонструється зміна в маркерах соціального статусу освіченого бюргерства і їх антимонархічна позиція, вимоги прав і

свобод, виражених модальним дієсловом *wollen*, які характеризують революціонера Мортена як людину нетерплячу, пересиченою кайзерівською політикою і сформованою соціальною атмосферою. Беручи до уваги, що модальне дієслово використане в першій формі множини, це надає словами Мортена в якійсь мірі загрозливий відтінок, так як означає виконання бажань мовця миттєво і без зволікань. В українському перекладі "Хочемо" втрачає експресивність вираження модальності, незважаючи на те що, що адекватність самого перекладу не викликає ніяких нарікань – втрата емоціонального напруження майже ніяк не позначається на розумінні.

Wir, die Bourgeoisie, der dritte Stand, wie wir bis jetzt genannt worden sind, wir wollen, daß nur noch ein Adel des Verdienstes bestehe, wir erkennen den faulen Adel nicht mehr an, wir leugnen die jetzige Rangordnung der Stände ... wir wollen, daß alle Menschen frei und gleich sind, daß niemand einer Person unterworfen ist, sondern alle nur den Gesetzen untertänig sind!... Es soll keine Privilegien und keine Willkür mehr geben! Alle sollen gleichberechtigte Kinder des Staates sein, und wie keine Mittlerschaft mehr existiert zwischen dem Laien und dem lieben Gott, so soll auch der Bürger zum Staate in unmittelbarem Verhältnis stehen!... Wir wollen Freiheit der Presse, der Gewerbe, des Handels . Wir wollen, daß alle Menschen ohne Vorrechte miteinander konkurrieren können und daß dem Verdienste seine Krone wird!

Ми, буржуазія, третій стан, як нас досі називали, хочемо, щоб існувала тільки аристократія заслуг, ми більше не визнаємо аристократії як касти дармоїдів, заперечуємо теперішню ієрархію станів... Ми домагаємося волі й рівності для всіх, хочемо, щоб жодна людина не підлягала іншій, щоб кожен корився тільки законові! Треба скасувати привілеї, покласти край сваволі! Всі повинні стати рівноправними дітьми держави, і так само, як немає більше посередництва між мирянином і богом, так і громадянин мусить перебувати у безпосередньому зв'язку з державою! Ми хочемо волі друку, ремесел, торгівлі... Хочемо, щоб усі люди могли конкурувати між собою без будь-яких привілеїв і щоб їм віддавали заслужене!

У перекладі М Зісмана доволі точно відтворена модальність мовлення, характерним для української мови наказовим способом, у якому вимагається виконання дії відповідно до заповідей, законами, та мораллю, тобто вказана пряма необхідність – *треба скасувати привілеї, повинні стати, мусить перебувати*. А от у мовленні Дідеріха відчувається його статусна нижчість порівняно із Мельманом:

“*ich mußte für Sie hundert Mark blechen.*” [Н. Mann : Кр.1] – *і мені довелося сплатити за вас сто марок.* [М. Зісман: Р.1]

Модальне дієслово *mußte* відтворене тут нейтральним *мені довелося*, що передає необхідність дії як зовнішню потребу, а не як результат майже впливу Мельмана на нього, від якого Геслінг, незважаючи на усі негаразди, які випливають з його спілкування з конторським службовцем. Взагалі, *müssen* означає суб’єктивну модальність – впевненість мовця, що так буде найкраще. Тобто, тут більше підійшли б: *Я просто був вимушений заплатити за Вас сто марок.*

Тут М.Зісман відтворює *müssen*, таким чином, що саме по собі виражає суб’єктивну модальність, українським аналогом, але вилучає додаткове пом’якшуюче модальне значення слів *muß man* (*доведеться*).

“*Vorläufig muß man sich noch mit ihm verhalten, aber wehe, wenn ich der Stärkere bin?*” [Н. Mann: der Untertan, Кр. 3] – *Поки що доведеться з ним ладнати, але горе йому буде, коли я стану сильніший за нього?* [М. Зісман: Вірнопіданий, Р. 3]

Man muss в мові Геслінга відтворене за допомогою компенсації словом *доведеться* (ДОВОДИТИСЯ 1, -иться, недок., ДОВЕСТИСЯ, -едеться, док., безос. Бути необхідним, неминучим у зв’язку з певними обставинами. // Мати можливість), яке хоча й відтворює модальне дієслово *muss*, але через заміну першої особи безособовим дієсловом тут втрачається натяк на статусну вищість Бука порівняно з дрібним буржуа. Крім того, у перекладі втрачена імплікація суб’єктивної модальності цього дієслова, від чого висловлювання набуває відсутньої в оригіналі жорсткості.

Інше слово з модальним значенням – *vielleicht* – відтворено по-різному в кожній з реплік, що належить Дідеріху:

“*Wollen Sie mir vielleicht insinuiieren, daß ich mit meinem Maschinenmeister*” „*Soll ich mich vielleicht umsonst für euch abrackern?*“ [Н. Манн. *Der Untertan*: Кр. 4] – *Чи не натякаєте ви на те, що я із своїм механіком? Що ж, мені задарма надсаджуватися заради вас?* [М. Зісман: Р. 4, с. 166; 174]

В обох випадках перекладач уникає передачі модальності у мові персонажу, які слугують маркером соціального статусу, проте таке опущення можна також назвати виправданими, оскільки авторські акценти зберігаються без змін й не викривлюють статусного положення. Перекладач досягає цього шляхом використання модальності та додавання необхідних лексичних одиниць для коректного сприйняття.

Отже, модальність як МСС в соціолекті персонажів переважно відтворюється українською мовою вірно, але варіативно, із незначними відхиленнями контекстуального характеру (перебільшенням чи применшенням статусності), які можуть змістити розставлені автором акценти, проте в цілому не викривлюють сприйняття статусного положення й характеру персонажів в контексті усього аналізованого твору. Задля досягнення еквівалентності у передачі модальності як МСС перекладачі розглянутих творів вдаються до таких тактик, як *буквальний переклад* шляхом знаходження словникового відповідника модальних дієслів і слів, *додавання* підсилюючих чи послаблюючих емоційне ставлення слів, *заміни, компенсації, модальності* та ін.

ВИСНОВОК

1. Оптимальним підходом до вивчення соціального статусу і його маркерів в творах німецьких авторів із вивченням специфіки комунікативної поведінки в різних соціальних сферах можна вважати підхід у когнітивно-комунікативній (дискурсивній) парадигмі лінгвістики.

2. В оцінюванні відтворених МСС в українських перекладах творів Г. та Томаса Манна взято за основу критерії оцінки адекватності та еквівалентності, вірності та точності. Поняття адекватності й еквівалентності вживаються на рівні тексту й окремих його частин, поняття вірності – на рівні безпосереднього мікроконтексту МСС з урахуванням макроконтексту, а точності – на рівні слова, фрази й понадфразової єдності.

3. МСС у даному дослідженні виокремлюються за критерієм найбільшої вживаності в творах Генріха та Томаса Манна ХІХ століття і групуються за сферою їх вираження у тексті: МСС ідіолекту персонажа (у мовленні персонажів) і МСС авторського наративу (в описах невербальної комунікації персонажів, статусно маркованих рис характеру, а також пов'язаних із соціальним статусом явищ)

4. Зважаючи на велику кількість існуючих класифікацій перекладацьких трансформацій, не використовується точний поділ на типи трансформацій: у процесі перекладацького аналізу виокремлено тактики перекладу як трансформації без віднесення їх до того чи іншого типу.

5. У кваліфікаційній роботі застосовано комплексну методику, представлену контекстуальним аналізом та семантико-стилістичним аналізом, герменевтико-інтерпретаційним методом

6. Вдаючись до елементів контекстуального аналізу, за основу було взято класифікацію рівнів контекстуального аналізу О.Ребрія, які формуються із концептуальних просторів у такій послідовності: контекст художнього твору, авторський контекст, жанровий контекст, літературний контекст, культурний контекст, соціально-історичний контекст.

7. Використовуючи герменевтико-інтерпретаційний метод, перекладач має змогу з'ясувати розбіжності у закладених автором змісті та функціях МСС і тих, що необхідно відтворити в українських перекладах.

8. Етапи дослідження МСС та їх відтворення у перекладі складають наступні кроки:

- а) добір матеріалу дослідження;
- б) ознайомлення з фоновою інформацією про матеріал дослідження;
- в) виокремлення у творах МСС бюргерів

г) виявлення словникових значень МСС в оригіналі та перекладах та їх порівняння;

д) перекладацький аналіз наявних перекладів МСС у межах безпосереднього контексту і контексту всього твору, визначення застосованих перекладачами тактик їх відтворення і оцінка цих тактик з позицій адекватності/вірності та еквівалентності/точності;

9. Поряд із загальною функцією перекладу – здійснення міжкультурної комунікації, специфічна функція відтворення ідіолектних МСС полягає у віддзеркаленні в перекладі статусних відносин та характеристик персонажів художнього твору на мовному й позамовному рівнях.

10. Одним із найуживанішим **соціолектним МСС** можна назвати модальність, а також нелітературне мовлення (фонетичні й граматичні відхилення, діалект та просторіччя), характерне для нижчого прошарку бюргерства й вживання французьких запозичень, якщо мова йде про вихідців з патриціанських сімей.

11. Специфічні труднощі у відтворенні **суб'єктивної модальності** виникають через напівфункціональність модальних дієслів та модальних слів, нечітку диференціацію способів дієслова і розбіжність у засобах вираження модальності в англійській та українській мовах. Модальність як МСС в ідіолекті персонажів переважно відтворюється українською вірно, із незначними відхиленнями контекстуального плану (перебільшенням чи применшенням статусності). В лінгвістиці та перекладознавстві на сучасному

етапі відчутно зростає інтерес до такого антропоцентричного явища, як соціальний статус людини. Питання відтворення МСС у перекладі ще не повністю вивчене і потребує поглибленого дослідження з позиції їх значущості у художньому творі, а також систематизації цих маркерів у розрізі перекладацьких труднощів, подолання яких сприяє досягненню адекватності.

Соціальний статус у даній праці розглядається передусім як соціолінгвістичне й водночас як комплексне міждисциплінарне поняття, що *означає правове положення особи або соціальної групи в соціальній системі, яке характеризується певними визначальними ознаками і виражається у мовленні, стилі життя й невербальній поведінці людини.*

Виокремлено і розподілено МСС на групи за критерієм найбільшої вживаності відповідним прошарком бюргерства

Складнощі у відтворенні суб'єктивної модальності передусім пов'язані з розбіжністю у засобах вираження модальності в англійській та українській мовах. Для вірного відтворення суб'єктивної модальності як МСС перекладачі розглянутих творів вдаються до *буквального перекладу, додавання, заміни, компенсації* та ін.

Мовлення низького стилю вказує на відповідний низький соціальний статус і характеризується вживанням нелітературного мовлення (просторіччя, діалекту, відхилень від норми). Його відтворення здійснюється переважно на основі. У відтворенні нелітературного мовлення виникають труднощі при передачі індивідуальних лексичних, фонетичних та орфографічних відхилень у поєднанні із загальними граматичними, пов'язані з розбіжностями у відхиленнях у ВМ і ПМ. .

Перспективи подальших розвідок убачаємо в застосуванні комплексної методики виокремлення та класифікації МСС, а також виявлених шляхів їх відтворення у дослідженнях на матеріалі художньої літератури інших історичних епох і культур. Плідним може виявитися розгляд МСС в діахронії для з'ясування різних підходів до вибору тактик їх перекладу.

ZUSAMMENFASSUNG

Jede Sprache zeichnet sich nur durch ihre autochthonen Vokabelschichten aus, die sich von Zeit zu Zeit ändern, neue Wörter aufnehmen und veraltete und bereits relevante loswerden. Dieser Prozess schichtet zunehmend das Vokabular, und wenn wir die einzelnen Dialekte berücksichtigen, in denen sich dieselben Wörter nicht nur im Klang, sondern auch in der Bedeutung unterscheiden können, entsteht die Sprache als vielschichtiges Set von Kommunikationsmitteln, die jedoch alle dasselbe basiert auf einem gemeinsamen Vokabelsystem.

Die Möglichkeiten, den sozialen Status einer Person in der Sprache zu kennzeichnen, sind vielfältig. Zunächst werden der Ausdruck und die Beschreibung des sozialen Status einer Person gegenübergestellt. Der Ausdruck des sozialen Status ist ein Hinweis auf die Zugehörigkeit einer Person zu einer bestimmten sozialen Gruppe und damit auf die Rechte und Pflichten der Person. Das Erklären und die Übersetzung der Merkmale eines sozialen Status, der für ein bestimmtes Sprachsystem typisch ist, ist im Kontext einer kulturellen Kluft von besonderer Bedeutung.

Die Beschreibung des sozialen Status ist nicht nur eine sprachliche, sondern auch eine Übersetzungstätigkeit, die externe und interne Umstände aufzeigt, die die Merkmale des Status einer Person in Bezug auf andere Personen in Bezug auf einen typischen Verhaltensakt und eine Rangposition einer Person bestimmen.

Erstens ist der soziale Status in der einen oder anderen Form als wesentliches Element der Organisation der menschlichen Gemeinschaft in der Semantik vieler sprachlicher Einheiten verankert, die menschliches Verhalten bezeichnen. Status ist eine normative Kategorie, und deshalb untersuchen wir durch das Studium der Statusbeziehungen die Prinzipien der sozialen Ordnung, die durch den Reichtum der Nuancen der natürlichen Sprache hindurch kodiert sind. Dies eröffnet die Möglichkeit, sowohl allgemeine als auch spezifische Merkmale des Verhaltens von Menschen, die eine bestimmte Sprache sprechen, zu berücksichtigen und dementsprechend das System der Bewertungsnormen einer bestimmten Gesellschaft zu teilen.

Zweitens ist das Merkmal des sozialen Status eine der Komponenten des pragmatischen Werts, zusammen mit Merkmalen der Bewertung, der Modalität und der Emotion usw. Diese Zeichen sind heterogen. Interdependenz, selektive Kombinatorik bedeutet in gewissem Umfang, die Besonderheiten eines pragmatischen Sprachplans aufzudecken. Es besteht die Notwendigkeit, gemeinsame sprachliche Integrationsprobleme zu entwickeln und geeignete Modelle zu erstellen

Einen wichtigen Beitrag zur Theorie der Übersetzung von Belletristik leisteten die ukrainischen Wissenschaftler V.Koptilov, I.Korunets sowie Wissenschaftler aus anderen Ländern - S.Bassnet, L.Venuti, S.Vlakhov, M.Gelidey, U.Eko, A.Lefevr, A.Popovich, J.Retsker, A.Fedorov, S.Florin, K. Chukovsky und viele andere.

Relevanz: Die Forschungsthemen beruhen auf der Tatsache, dass eine adäquate Übersetzung von literarischen Werken eine Analyse von Begriffen erfordert, die mehreren Geisteswissenschaften angehören und eine einzige Geisteswissenschaft bilden. Ein solches Konzept ist der soziale Status des Menschen (SS). Der Übersetzer sieht sich mit Problemen konfrontiert, die mit dem Erkennen von Markern des sozialen Status (MSS) – sozial gekennzeichneten Spracheinheiten, die die Statusmerkmale und Statusrelationen von Zeichen im Text erkennen - und deren optimale Wiedergabe in der Übersetzung verbunden sind, ohne Verlust der künstlerischen Farbe und mit Erhalt der Funktionen, die sie im ursprünglichen literarischen Werken erfüllen.

Ziel der Arbeit ist es, die gängigsten Übersetzungstaktiken zu ermitteln und die Reproduktion des literarischen Charakters bei der Übersetzung von Sprachmodalitäten zu skizzieren.

Ziel ist es, folgende Aufgaben zu lösen:

- 1) den theoretischen Apparat der Studie zu untermauern: das Phänomen und die Konzepte des menschlichen sozialen Status, der Sphäre und der Art und Weise seiner Anzeige in der Perspektive der Übersetzung zu betrachten;
- 2) Markierungen des sozialen Status einer Person auf der Ebene der sozialen Schichtung zu organisieren;

3) Vergleich von Möglichkeiten zur Kennzeichnung des sozialen Status einer Person in Originalen und Übersetzungen von literarischen Werken, um das Ausmaß und die Ursachen von Unterschieden zwischen ihnen herauszufinden;

4) die Übersetzungsschwierigkeiten bei der Reproduktion des MSS in deutschen literarischen Werke darlegen;

5) Wege aufzeigen, um die Angemessenheit und Gleichwertigkeit der Übersetzung bei der Wiedergabe bei der Übersetzung zu erreichen

Gegenstand der Studie sind verschiedene schriftliche Quellen, darunter klassische Werke aus originalen literarischen Werken von Thomas und Heinrich Mann und deren ukrainischen Übersetzungen. Die Studie untersucht die Originale und die Übersetzungen von Romanen und Theaterstücken von Autoren wie T. Mann und Heinrich Mann,

Forschungsmethoden. Die folgenden Methoden wurden verwendet, um dieses Ziel zu erreichen:

1. Übersetzungsanalyse (um Übersetzungsschwierigkeiten zu identifizieren und Wege zu ihrer Überwindung zu finden);

2. strukturelle Methode mit Elementen der kontextuellen, intertextuellen und semantisch-stilistischen Analyse;

3. Allgemeine wissenschaftliche Forschungsmethoden (Analyse, Vergleich, Verallgemeinerung)

Die wissenschaftliche Neuheit der Arbeit besteht darin, dass zunächst versucht wurde, die funktionale Rolle von Markern und Merkmalen ihrer Übersetzung ins Ukrainische zu beschreiben und zu bewerten.

Додаток 1

№	Слово	Переклад
1.	<i>Vorläufig muß man sich noch mit ihm verhalten, aber wehe, wenn ich der Stärkere bin</i>	Поки що <u>доведеться з ним ладнати</u> , але горе йому буде, коли я стану сильніший за нього
2.	<i>“<u>Mein lieber Heßling! Ich habe Sie erwartet, man hatte mir Ihre Ankunft berichtet. Willkommen denn in Netzig, mein Herr Doktor</u>”</i>	<u>Любий Геслінгу!</u> Я чекав на вас, мене повідомили про ваш приїзд. <u>Гостинно просимо до Неціга, дорогий докторе.</u>
3.	<i><u>Natürlich habe ich zuerst und vor allem. Ihnen, Herr Buck, meine Aufwartung machen wollen und Ihnen versichern, daß ich immer ganz – daß ich immer ganz – zu Ihren Diensten stehe</u>”</i>	<u>Звичайно, я вважав за свій обов'язок насамперед відвідати вас і запевнити вас, що я завжди весь... що я завжди весь... до ваших послуг</u>
4.	<i>I hob die Ähre, gnädige Frau;</i>	Чесць маю, <u>шановна пані.</u>
5.	<i>vor der Tür brach er in heftige Schimpfreden auf Schorsch aus, der ein Schwindler sei und gar keine Schaumrolle habe.</i>	виходячи з дверей, вибухнув лютою лайкою на адресу Жоржа, цього дурисвіта, в якого немає ніякої трубочки з кремом.
6.	<i>Kokette Weiber sind etwas Gräßliches“</i>	Кокетливі жінки — це щось жахливе
7.	<i>rief er voll Stolz über den Tisch.</i>	з гордістю крикнув він йому через стіл.
8.	<i>Ich weiß nicht“, sagte er verächtlich</i>	Не знаю, — сказав він зневажливо
9.	<i>„Sehr vernünftig“, sagte der Schwager des Herrn Göppel.</i>	Цілком слушно, — сказав Геппелів шуряк.
10.	<i>Als er bezahlt hatte und draußen war, entrüstete er sich zunächst über den Schwindel.</i>	Коли він заплатив і вийшов на вулицю, то спочатку обурився цим шахрайством.
11.	<i>Dann bedachte er, daß es für Agnes geschehen sei, und ward von sich selbst erschüttert.</i>	Потім згадав, що це ж для Агнеси, і сам зворушився власним вчинком.
12.	<i>Ich pfeife auch darauf</i>	Та мені плювати на це
13.	<i>als seien sie heute von einer höheren Klasse oder hätten geerbt.</i>	можна було подумати, ніби сьогодні вони належали до вищого стану або дістали спадщину.
14.	<i>Der Herr schrie: „Flegel!“ Diederich antwortete ihm im selben Sinn.</i>	Пасажир закричав: "Груб'ян!" — Дідеріх відповів йому в такому ж дусі.

15.	<i>bekundeten Diederich und der andere die ritterlichsten Sitten.</i>	один одному, Дідеріх і той пасажир тут-таки показали зразки лицарської чемності.
16.	<i>Die Ehre der Korporation, in der auch Diederichs Ehre und sein ganzes Schuldbewußtsein wurzelten, am glänzendsten vertrat Wiebel sie.</i>	Адже честь корпорації, в якій коренилась також і Дідеріхова честь та вся його самосвідомість, якнайблисучіше втілювались у Вібелі.
17.	<i>Nicht Stolz oder Eigenliebe leiteten Diederich: einzig sein hoher Begriff von der Ehre der Korporation.</i>	Не пиха і не себелюбство керували Дідеріхом: лиш його висока думка про честь корпорації.
18.	<i>Er selbst war nur ein Mensch, also nichts; jedes Recht, sein ganzes Ansehen und Gewicht kamen ihm von ihr.</i>	Він сам був тільки людиною — отже, нічим; всі його права, все його значення і вага впливали з корпорації.
19.	<i>Auch körperlich verdankte er ihr alles: die Breite seines weißen Gesichts, seinen Bauch, der ihn den Füchsen ehrwürdig machte</i>	Навіть фізично він завдячував їй усім: округлістю білого обличчя, черевцем, яке викликало у новаків таку пошану
20.	<i>Mein Herr,“ sagte er und sah ihm fest in die Augen, „Ihr Benehmen ist unqualifizierbar.“</i>	Шановний пане, — сказав він, твердо дивлячись йому в очі, — ваша поведінка обурлива.
21.	<i>Knote.“ Der andere erwiderte prompt: „Schote“ – und lachte dabei.</i>	— Грубіян! Той чітко відповів: — Бовдур, — і зареготав.
22.	<i>Diederich stammelte: „O danke sehr.“ „Damit ist die Sache wohl erledigt“, sagte der Freund; und die beiden Herren entfernten sich.</i>	Дідеріх пробелькотів: — О, я дуже вдячний! — Отже, ми можемо вважати, що з цією справою покінчено, — сказав один із них, і обидва офіцери пішли геть.
23.	<i>Formen sind doch kein leerer Wahn.“</i>	Манери — не пуста штука.
24.	<i>Ein wirklicher Edelmann verleugnet sich doch nie.“</i>	Справжній аристократ завжди лишається вірний собі.
25.	<i>er aus der kraftspendenden Gesamtheit jäh herausgerissen</i>	його раптом вирвали з якогось єдиного цілого, що вливало в нього силу,
26.	<i>„Sie haben wohl keinen Komment, mein Herr.“</i>	Ви, очевидно, не маєте уявлення про те, що таке честь, шановний пане!
27.	<i>so elend er sich befand, und gerade</i>	це викликало у нього, хоч як

	<i>dann, eine tiefe Achtung ein und etwas wie selbstmörderische Begeisterung.</i>	важко йому було — і саме тому — глибоку повагу, своєрідне захоплення самозневагою.
28.	<i>wenn er seine Pflicht getan hätte, vielleicht gestorben. Dann wäre er eben gestorben!</i>	і якби він ночував у казармі, то, певно, помер би. Ну то що ж, хай би помер
29.	<i>„Ich begreife nicht,“ sagte Diederich, „daß die Polizei nicht energischer vorgeht. Das ist doch eine unbotmäßige Bande.“</i>	Не розумію, — казав Дідеріх, — чому поліція не діє енергійніше! Адже ж це банда бунтівників.
30.	<i>Dann gehören sie dochn endgültig dazu! Weißt du, Tom, es ist empörend! Diese hergelaufene Familie ...«</i>	Тоді вже вони остаточно влізуть у наше коло! Слухай, Томе, це просто обурливо!
31.	<i>»Selbstverständlich! und man weiß ja auch, wie sie's machen ... Mit den Ellenbogen, weißt du ... ohne jede Kulanz und Vornehmheit ... Großvater sagte von Hinrich Hagenström: 'Dem kalbt der Ochse', das waren seine Worte ..</i>	І всі знають, як вони його домоглися... Ліктями, ось як... Не мають ані благородства, ані доброго звичаю... Дідусь казав про Гінріха Гагенштрема: "У нього й бик телиться". Це достоту його слова.
32.	<i>Verdienen wird groß geschrieben.</i>	Важливо, що вони мають великі гроші.
33.	<i>Und was diese Verlobung betrifft, so ist das ein ganz korrektes Geschäft.</i>	з ними просто треба рахуватися. Як казав недавно тато, вони йдуть угору.
34.	<i>daß es auch noch andere Familien gibt, die sich vor ihnen nicht zu bücken brauchen, und daß zum Beispiel wir Buddenbrooks denn doch ...«</i>	не кожній родині доводиться гнути перед ними спину і що, скажімо, ми, Будденброки, все-таки...
35.	<i>»Nu speel di man nich up, Herr Dokter, mit deinem Stoffwechsel ... Da wollen wir gar nichts von wissen«</i>	Годі тобі величатися своїм обміном речовин! Нам ці премудрощі ні до чого
36.	<i>Tausendmal um Vergebung«, sagte sie, indem sie aufstand, »daß wir nicht gewartet haben, Mamsell Buddenbrook! Wir sind früh auf, wir einfachen Leute. Da gibt es hunderterlei zu tun.</i>	Даруйте ласкаво, мамзель Будденброк, що ми на вас не почекали! — мовила вона, підводячись. — Ми люди прості, встаємо рано. Завжди роботи повно
37.	<i>a, mein Gott, die Matratze ist mit Seegrass gefüllt ... wir sind einfache Leute.</i>	Боже мій, у нас-бо матраци набиті морською травою... Ми люди прості...

38.	<i>Ich gehöre doch wohl kaum dazu, wissen Sie.</i>	Я, знаєте, навряд чи пасую до їхнього товариства.
39.	<i>Dem Konsul Döhlmann fehlten gänzlich die ausgesuchten Manieren, über die etwa Justus Kröger verfügte; er war ein biederer Suitier, ein Suitier, dessen Spezialität die gutmütige Grobheit war und der sich in der Gesellschaft außerordentlich viel herausnehmen durfte, weil er wußte, daß er besonders bei den Damen mit seinem behäbigen, dreisten und lauten Gebaren als ein Original beliebt war.</i>	У консула Петера Дельмана не було й знаку тих вишуканих манер, що ними, скажімо, славився Юстус Крегер; це був простацький suitier, він хизувався своєю добродушною брутальністю і дуже багато дозволяв собі в товаристві, бо знав, що своїми важкуватими, зухвалими й галасливими манерами здобув славу оригінала, особливо серед жінок.
40.	<i>ich darf Fräulein Antonie ein bißchen zum Seetempel begleiten.</i>	<u>Панна Антонія дозволила мені</u> провести її до "Морського храму"
41.	<i>Jemand braucht nur geboren zu werden, um ein Auserlesener und Edler zu sein ... der verächtlich auf uns anderen herabblicken darf, ... die wir mit allen Verdiensten nicht auf seine Höhe gelangen können?</i>	Комусь досить тільки народитися, щоб уже стати вибранцем, аристократом, що має право на всіх нас дивитися звисока, бо ми, хоч би які мали заслуги, ніколи не зможемо піднятися до його становища!
42.	<i>Wir, die Bourgeoisie, der dritte Stand, wie wir bis jetzt genannt worden sind, wir wollen, daß nur noch ein Adel des Verdienstes bestehe, wir erkennen den faulen Adel nicht mehr an, wir leugnen die jetzige Rangordnung der Stände ... wir wollen, daß alle Menschen frei und gleich sind, daß niemand einer Person unterworfen ist, sondern alle nur den Gesetzen untertänig sind!... Es soll keine Privilegien und keine Willkür mehr geben! Alle sollen gleichberechtigte Kinder des Staates sein, und wie keine Mittlerschaft mehr existiert zwischen dem Laien und dem lieben Gott, so soll auch der Bürger zum Staate in unmittelbarem Verhältnis stehen!... Wir wollen Freiheit der Presse, der Gewerbe, des Handels .</i>	Ми, буржуазія, третій стан, як нас досі називали, хочемо, щоб існувала тільки аристократія заслуг, ми більше не визнаємо аристократії як касти дармоїдів, заперечуємо теперішню ієрархію станів... Ми домагаємося волі й рівності для всіх, хочемо, щоб жодна людина не підлягала іншій, щоб кожен корився тільки законові! Треба скасувати привілеї, покласти край сваволі! Всі повинні стати рівноправними дітьми держави, і так само, як немає більше посередництва між мирянином і богом, так і громадянин мусить перебувати у безпосередньому зв'язку з державою! Ми хочемо волі друку, ремесел, торгівлі... Хочемо, щоб усі люди могли конкурувати між собою без будь-яких привілеїв і щоб їм віддавали заслужене!.. Ми

	<i>Wir wollen, daß alle Menschen ohne Vorrechte miteinander konkurrieren können und daß dem Verdienste seine Krone wird! Aber wir sind geknechtet, geknebelt ...</i>	поневолені, нам зв'язано руки й ноги...
43.	<i>sie sind sogar höchst mittelmäßige Menschen, sie sind immer um mehrere Postmeilen zurück ...</i>	Королі не тільки люди, а ще й дуже посередні люди, тому вони завжди відстають на цілі десятиріччя...
44.	<i>Ich müßte eigentlich noch 'Demoiselle' Buddenbrook sagen, damit Ihnen Ihr ganzes Recht wird!</i>	Власне я мав би навіть, сказати мадемуазель Будденброк", щоб віддати всю ту шану, яка вам <u>належить за становищем!</u>
45.	<i>Ein Abgrund trennt Sie von uns anderen, die wir nicht zu Ihrem Kreise von herrschenden Familien gehören. Sie können wohl einmal mit einem von uns zur Erholung ein bißchen an der See spazieren gehen, aber wenn Sie wieder in Ihren Kreis der Bevorzugten und Auserwählten treten, dann kann man auf den Steinen sitzen</i>	<u>Вас відділяє прірва від таких, як я, від тих, що не належать до вашого кола панівних родин. Ви, звичайно, можете колись задля відпочинку прогулятися з кимось із нас над морем, але потім знову повернетесь у своє коло вибраних і привілейованих</u> , а ми лишаємось сидіти на камінні...
46.	<i>Ich weiß ja, daß es Sitte ist, einen Kaufmann zu heiraten, aber Morten gehört eben zu dem anderen Teil von angesehenen Herren, den Gelehrten. Er ist nicht reich, was wohl für Dich und Mama gewichtig ist.</i>	Я знаю, що <u>звичай велить мені одружитися з купцем</u> , але <u>Мортен належить до іншої групи шанованих людей</u> – до вчених. <u>Він не багатий, а Ви з мамою надаєте цьому дуже великої ваги.</u>
47.	<i>Papa hat eine Stelle für mich ...bei van der Kellen & Comp. ... Da werde ich Abschied nehmen müssen für lange, lange Zeit ...«</i>	Тато знайшов мені місце... у "Ван дер Кедлена й компанії"... І мені доведеться на довгий, довгий час попрощатися...
48.	<i>ging der Träger Matthiesen vorüber und nahm tief seinen rauhen Zylinder ab mit einem so bärbeißigen Pflichtgesicht, als dächte er: Ich wäre ja wohl ein Hundsfott...!</i>	їм назустріч трапився вантажник Матісен і скинув свого циліндра з такою муштровано-покірною міною, наче хотів сказати: "Та я ж ніщо, останній підніжок!"
49.	<i>Alles war in der kleinen, fließenden Kaufmannsschrift des Konsuls sorgfältig und mit einer fast</i>	Геть усе там було занотоване батьковим дрібним, охайним купецьким письмом – старанно,

	<i>religiösen Achtung vor Tatsachen überhaupt verzeichnet</i>	майже з побожною повагою до фактів.
50.	<i>Oh, lassen Sie mich noch eine einleitende Bemerkung vorausschicken!</i>	О, чи не дозволите мені спершу сказати вам кілька слів!
51.	<i>»Je, den Düwel ook, c'est la question, ma très chère demoiselle!«</i>	Ото ж бо, в бісового батька, <u>c'est la question, ma tres chere demoiselle!</u>
52.	<i>Immer der nämliche, mon vieux, Betsy ...?» «Immer« sprach sie wie »Ümmer« aus</i>	Він завжди однаковий, mon vieux, правда ж, Бетсі?.. Вона вимовляла: "однакий".
53.	<i>Excusez, mon cher!... Mais c'est une folie!_ Du weißt, daß solche Verdunkelung der Kinderköpfe mir verdrüßlich ist! Wat, de Dunner sleit in? Da sall doch gliek de Dunner inslahn!</i>	Excusez, mon cher!.. Mais c'est une folie![4] Ти знаєш, як я не люблю, коли одурманюють дітей! Чули таке? Як холодний удар, то маємо грім!
54.	<i>Thilda ist brav, aber wir sind auch nicht zu verachten. Spreche ich _raisonnable_, Betsy?</i>	Тільда чемна, але ми теж не останні. Я кажу raisonnable, Бетсі?
55.	<i>Thomas, das ist ein solider und ernster Kopf; er muß Kaufmann werden, darüber besteht kein Zweifel. Christian dagegen scheint mir ein wenig Tausendsassa zu sein, wie? ein wenig Incroyable. Allein ich verhehle nicht mein _engouement_. Er wird studieren, dünkt mich; er ist witzig und brillant veranlagt ...</i>	Томас солідний, поважний, він неодмінно буде комерсантом, можна не сумніватися. А от Христіан, мені здається, трохи шибайголова, га? Трохи incroyable. Але я не приховую свого engouement. Я гадаю, що хлопець буде вчитися: він дотепний і має чудові здібності...
56.	<i>Ich habe ihm dergleichen nicht spendiert, als er sich sein Gartenhaus vorm Burgtor gebaut hatte. Aber so war er immer ... nobel! spendabel! ein _à la mode_ - Kavalier</i>	Я йому такого не дарував, як він побудував собі літній будинок за міською брамою. Але він завжди був такий... панська вдача! Щедра! A la mode-cavalier!
57.	<i>Feine Leute kommen spät«, sagte Konsul Buddenbrook und küßte seiner Schwiegermutter die Hand.</i>	Велике панство приходить пізно, – сказав консул Будденброк і поцілував тещу в руку.
58.	<i>Na, wenn wir alle Appetit haben, _mesdames et messieurs</i>	– Ну, якщо всі вже маєте апетит, mesdames et messieurs
59.	<i>»Was tun?« wiederholte der Konsul, indem er den gesenkten</i>	Що робити? – знову сказав консул і сумно похитав головою. – Я сам не

	<p><i>Kopf schüttelte. »Ich selbst habe Papa oft genug bitten wollen, nachzugeben ... Es soll nicht aussehen, als ob ich, der Stiefbruder, mich bei den Eltern eingenistet hätte und gegen Gotthold intrigierte ... auch dem Vater gegenüber muß ich den Anschein dieser Rolle vermeiden. Aber wenn ich ehrlich sein soll ... ich bin schließlich Associé. Und dann bezahlen Bethsy und ich vorläufig eine ganz normale Miete für den zweiten Stock. ... Was meine Schwester in Frankfurt betrifft, nun, so ist die Sache arrangiert. Ihr Mann bekommt schon jetzt, bei Papas Lebzeiten, eine Abstandssumme, ein Viertel bloß von der Hauskaufsumme ... Das ist ein vorteilhaftes Geschäft, das Papa sehr glatt und gut erledigt hat, und das im Sinne der Firma höchst erfreulich ist. Und wenn Papa sich Gotthold gegenüber so ganz abweisend verhält, so ist das ...«</i></p>	<p>раз хотів просити тата поступитися... Щоб не здавалось, ніби я, брат, вліз у довір'я до батька і рию яму під Готгольда... Та й не хочу, щоб тато, не дай боже, подумав щось негарне. Але як чесно казати... врешті, я ж татів компаньйон. А крім того, поки що ми з Бетсі платимо і за третій поверх, як звичайні жильці... Що ж до сестри у Франкфурті, то тут справу залагоджено. Її чоловік уже тепер, за татового життя, отримає відступне: четверту частину купівельної ціни будинку. Добра умова, тато залагодив її дуже вміло й тактовно, і для фірми воїна дуже корисна. А що тато так неприхильно ставиться до Готгольда, то це...</p>
60.	<p><i>Ich bin persönlich interessiert, und deshalb müßte ich sagen: Vater, bezahle. Aber ich bin auch Associé, ich habe die Interessen der Firma zu vertreten, und wenn Papa nicht glaubt, einem ungehorsamen und rebellischen Sohn gegenüber die Verpflichtung zu haben, dem Betriebskapital die Summe zu entziehen ... Es handelt sich um mehr als elftausend Kuranttaler. Das ist gutes Geld ... Nein, nein, ich kann nicht zuraten ... aber auch nicht abraten. Ich will nichts davon wissen. Nur die Szene mit Papa ist mir désagréable</i></p>	<p>Проте я ще й компаньйон і мушу захищати інтереси фірми; тож як тато вважає, що він не зобов'язаний забирати з оборотного капіталу гроші для неслухняного, збунтованого сина... Йдеться про чималу суму – більше як одинадцять тисяч талерів. Це добрі гроші... Ні, ні, я не можу нараджувати... але й не можу відраджувати. Не хочу нічого знати про це. Тільки розмова з татом для мене disagreeable</p>
61.	<p><i>Wie gesagt, alle Achtung, Buddenbrook!« übertönte die</i></p>	<p>Молодця Будденброк, скажу я вам! – вихопився гучний голос пана</p>

	<p><i>wuchtige Stimme des Herrn Köppen das allgemeine Gespräch. Herr Köppen hatte bei den früheren Besitzern des Hauses nicht verkehrt; er war noch nicht lange reich, stammte nicht gerade aus einer Patrizierfamilie und konnte sich einiger Dialektschwächen, wie die Wiederholung von »muß ich sagen«, leider noch nicht entwöhnen. Außerdem sagte er »Achung« statt »Achtung«</i></p>	<p>Кеппена з загальної розмови. Пан Кеппен не бував у попередніх господарів цього дому; він недавно розбагатів, походив з родини не вельми патриціанської і, на жаль, ніяк не міг відвикнути від деяких простацьких висловів, як хоча б оте "скажу я вам", що його він приточував, де треба й де не треба. Крім того, він казав "молодця" замість "молодець".</p>
62.	<p><i>»Zweiundachtzig«, bestätigte, sich vorbeugend, der Konsul, der weiter unten, ohne eine Tischdame, neben Senator Langhals seinen Platz hatte.»1682, im Winter, ist es fertig geworden. Mit Ratenkamp & Komp. fing es damals an, aufs glänzendste bergauf zu gehen ... Traurig, dieses Sinken der Firma in den letzten zwanzig Jahren ...«</i></p>	<p>Вісімдесят другого, – ввічливо вклонившись, озвався консул з другого кінця столу; він лишився без дами й сидів біля сенатора Ланггальса. – Докінчено взимку тисяча шістсот вісімдесят другого року. "Ратенкамп і компанія" почала тоді швидко йти вгору... Тяжко стає, коли подумаєш, як занепала ця фірма за останні двадцять років...</p>
63.	<p><i>Was veranlaßte ihn, sich mit Geelmaack zu verbinden, der bitterwenig Kapital hinzubachte, und dem niemand den besten Leumund machte? Er muß das Bedürfnis empfunden haben, einen Teil der furchtbaren Verantwortlichkeit auf irgend jemanden abzuwälzen, weil er fühlte, daß es unaufhaltsam zu Ende ging ... Diese Firma hatte abgewirtschaftet, diese alte Familie war passé_.</i></p>	<p>Нащо йому було зв'язуватися з Гельмаком? Той тільки й мав, що погану славу, а капіталу – кіт наплакав. Мабуть, Ратенкампа мучила потреба перекласти на когось частину страшної відповідальності, бо він відчував, що нестримно наближається до краху... Фірма відхазяйнувала своє, давній рід par passe</p>
64.	<p><i>Er hasardierte den ganzen Tag mit den Deutschen, und zwar nicht eben harmlos, abends aber spielte er mit seinen Generälen. `N'est-ce pas, Rapp_', sagte er, und griff eine Handvoll Gold vom Tische, `les Allemands aiment beaucoup ces petits Napoléons?` _ `Oui, Sire, plus que le Grand!' antwortete Rapp ...</i></p>	<p>Цілий день він різався в карти з німцями, і то немилосердно, а ввечері сів грати з своїми генералами. "N'est-ce pas, Rapp, – сказав. він, згорнувши зі столу повну пригорщ золотих, – les allemands aiment beaucoup ces petits Napoléons?" – "Qui, Sire, plus que le Grandi" – відповів Рапп</p>

65.	<i>Der Herzog mag ein leichtsinniger und aufrührerischer Herr gewesen sein, und was die Gefangenen betrifft, so war ihre Exekution wahrscheinlich der wohlerwogene und notwendige Beschluß eines korrekten Kriegsrates ...»</i>	Хто зна, чи все це не перебільшено й не перебріхано, – втрутився пастор Вундерліх. – Може, той герцог і справді був легковажним бунтівником, а щодо полонених, то постанова про екзекуцію була викликана необхідністю й добре зважена, а ухвалила її солідна військова рада...
66.	<i>Nun, mich dünkt, daß wir von der Juli-Monarchie bei Gott eine Menge zu lernen haben ...» Der Konsul sprach ernst und eifrig. »Das freundliche und hilfreiche Verhältnis des französischen Konstitutionalismus zu den neuen praktischen Idealen und Interessen der Zeit ... ist etwas so überaus Dankenswertes ...</i>	Ну, а я вважаю, що нам, їй-богу, є чого повчитися в Липневої монархії... – Консул говорив поважно, переконано. – Приязне, зичливе ставлення французького конституціоналізму до нових практичних ідеалів і запитів часу... це щось варте подиву...
67.	<i>Praktische Ideale ... na, ja ...» Der alte Buddenbrook spielte während einer Pause, die er seinen Kinnladen gönnte, mit seiner goldenen Dose. »Praktische Ideale ... ne, ich bin da gar nich für!« Er verfiel vor Verdruß in den Dialekt. »Da schießen nun die gewerblichen Anstalten und die technischen Anstalten und die Handelsschulen aus der Erde, und das Gymnasium und die klassische Bildung sind plötzlich Bêtisen, und alle Welt denkt an nichts, als Bergwerke ... und Industrie ... und Geldverdienen ... Brav, das alles, höchst brav! Aber ein bißchen stüptide, von der anderen Seite, so auf die Dauer -- wie? Ich weiß nicht, warum es mir ein Affront ist ... ich habe nichts gesagt, Jean ... die Juli-Monarchie ist eine gute Sache ...»</i>	Практичні ідеали... гм... – Старий Будденброк, надумавши дати перепочинок своїм щелепам, крутив у руках золоту табакерку. – Практичні ідеали... Ні, мені це не до вподоби, – спересердя він заговорив по-нижньонімецькому. – Ремісничі, технічні, торговельні училища з'являються тепер, як гриби після дощу, гімназія і класична освіта стала раптом дурницею, в кожного на думці тільки рудні, промисловість та зиск... Добре, краще й не треба! А з іншого боку, не вельми мудро весь час отак... та? Не знаю, чогось мене все це дратує... Та я нічого такого не сказав, Жане... Липнева монархія добра штука...
68.	<i>»Wohl bekomm's, _mesdames et messieurs_, gesegnete Mahlzeit! Drüben wartet für Liebhaber eine Zigarre und ein Schluck Kaffee für</i>	На здоров'я, mesdames et messieurs, смачного вам! У тій кімнаті на курців чекають сигари, а на всіх нас – чашечка кави і, якщо мадам

	<i>uns alle und, wenn Madame spendabel ist, ein Likör ... Die Billards, hinten, sind zu jedermanns Verfügung, wie sich versteht; Jean, du übernimmst wohl die Führung ins Hinterhaus ... Madame Köppen, -- die Ehre</i>	розщедриться, то й лікер... А далі – більярд, звичайно, для всіх, хто бажає. Жане, мабуть, ти проведеш добродіїв до флігеля... Мадам Кеппен, маю честь...
69.	<i>Johann Buddenbrook will Flöte blasen, das muß ich abwarten ... _Au revoir, messieurs ...</i>	Йоганн Будденброк гратиме на флейті, і я неодмінно мушу послухати... Au revoir, messieurs...
70.	<i>Bringe ein paar Tassen Kaffee und Zigarren in den Billardsaal«, sagte er zu dem Folgmädchen, das über den Vorplatz ging.</i>	Принеси кави й сигар до бильярдної, – сказав він служниці, що трапилась їм на площадці.
71.	<i>Hole mich der Teufel, was ist das für eine Reise durch Euer Haus, Buddenbrook!</i>	Хай йому біс, обійти ваш дім – ціла подорож, Будденброку!
72.	<i>Welche Schöpfung, meine Herren!« rief er, sich nach einem geführten Stoße lebhaft umwendend, zum anderen Billard hinüber, wo das erste Wort gefallen war. »Bei erster Gelegenheit sollten wir beitreten ...«</i>	Який чудовий задум, панове! – вигукнув він, жваво обернувшись після влучного удару до другого столу, звідки почувися цих двоє слів: "митний союз". – Нам треба при першій же нагоді вступити в нього.
73.	<i>Nein, wahrhaftig, Herr Konsul, -- wenn Sie etwas 'schön' finden!« Senator Langhals war ein wenig entrüstet: »Ich bin ja kein Kaufmann ... aber wenn ich ehrlich sein soll -- nein, das mit dem Bürgereid ist ein Unfug, allmählich, das muß ich sagen! Es ist eine Formalität geworden, über die man ziemlich schlank hinweggeht ... und der Staat hat das Nachsehen. Man erzählt sich Dinge, die denn doch arg sind. Ich bin überzeugt, daß der Eintritt in den Zollverein von seiten des Senates</i>	Та ви що, пане консул, як ви можете вважати її чудовою? – аж розсердився сенатор Ланггальс. – Я не купець, але як казати щиро, та присяга – просто дурниця. Вона стала формальністю, і її навчилися дуже хитро обминати. А держава дивиться на все крізь пальці. Як послухаєш, що про це розказують, то аж вуха в'януть. Я певний, що вступ до митного, союзу з боку сенату був би...
74.	<i>»Ich habe dir in diesem schweren und ernsten Augenblick meine Hand als Bruder gereicht; was aber geschäftliche Dinge betrifft, so</i>	Цієї важкої, сумної хвилини я подав тобі руку як брат. Що ж до ділових питань, то я можу говорити з тобою тільки як шеф шанованої фірми, що

	<i>kann ich dir immer nur als Chef der ehrwürdigen Firma gegenüberstehen, deren alleiniger Inhaber ich heute geworden bin. Du kannst nichts von mir gewärtigen, was den Verpflichtungen widerspricht, die mir diese Eigenschaft auferlegt; meine sonstigen Gefühle müssen schweigen.»</i>	нині перейшла цілком у мою власність. Не чекай від мене чогось такого, що суперечило б моїм теперішнім обов'язкам перед фірмою. Мої братні почуття до тебе повинні мовчати.
75.	<i>»Eines wollte ich dir zur Überlegung empfehlen, mein lieber Jean: ob es nämlich nicht ratsam wäre, einen Bedienten zu engagieren ... Ich bin zu dieser Überzeugung gekommen.</i>	Я б хотіла, щоб ти подумав, любий Жане, чи не взяти нам служника... Я вважаю, що треба.
76.	<i>Es kommt ein auswärtiger Geschäftsfreund von dir, du bittest ihn zum Essen, er hat noch kein Gasthauszimmer genommen und übernachtet natürlich bei uns. Dann kommt ein Missionar, der vielleicht acht Tage bei uns bleibt</i>	То приїде якийсь твій давній клієнт з іншого міста, і ти запрошуєш його на обід, – він ще не влаштувався в заїзді і, звичайно, лишається ночувати в нас. А то навідається місіонер і живе в нас днів вісім...
77.	<i>Er hat bei mehreren Kunden höchst störende Einbußen erlitten, die Folge seines geschwächten Betriebskapitals war teures Geld, durch Transaktionen mit Bankiers, und dein Vater hat mehrere Male mit bedeutenden Summen einspringen müssen, damit kein Unglück geschah.</i>	Він на кількох операціях з давніми клієнтами багато втратив, а внаслідок зменшення оборотного капіталу подорожчали кредити, і твоєму батькові довелося кілька разів помагати йому чималими сумами, щоб не дійшлося до біди.
78.	<i>Von Schilling zu heißen, welch ein Glück! Die Eltern hatten das schönste alte Haus der Stadt, und die Großeltern waren vornehme Leute; aber sie hießen doch ganz einfach »Buddenbrook« und »Kröger«</i>	Яке це щастя – зватися фон Шіллінг! Батьки Тоні мали старовинний, найкращий у місті будинок, дід з бабою були люди з великопанськими звичками, проте звалися вони, на превеликий жаль, зовсім просто: "Будденброки" і "Крегери".
79.	<i>Mehlschpeis" sagte er mit kecker Betonung</i>	"муч-не", -протяжно сказав він
80.	<i>»Ich habe, im Gegensatz zu meinem seligen Vater, immer meine Einwände gehabt gegen diese</i>	Я, на противагу моєму небіжчикові батькові, ніколи не схвалював цього безперервного втовкмачування в

	<i>fortwährende Beschäftigung der jungen Köpfe mit dem Griechischen und Lateinischen. Чунд wichtige Dinge, die zur Vorbereitung auf das praktische Leben nötig sind ...«</i>	хлоп'ячі голови грецької і латинської мов. <u>Є стільки важливих речей, які треба знати, щоб бути готовим до практичного життя...</u>
81.	<i>»Und du, Mama?« sagte sie. »Du rätst mir also auch, mein ... Jawort zu geben?« Sie zögerte einen Augenblick vor dem »Jawort«, weil es ihr allzu hochtrabend und genant erschien dann aber sprach sie es zum ersten Male in ihrem Leben mit Würde aus.</i>	А ви, мамо? – спитала вона. – То ви також радите мені... дати свою згоду? – Тоні спіткнулася на цьому вислові – надто він <u>пишний і неприродний</u> , – та врешті все– таки вимовила його, і навіть з гідністю.
82.	<i>Man kann am Ende nicht fünf Beine auf ein Schaf verlangen, wenn du mir die kaufmännische Phrase zugut halten willst!</i>	Врешті, що їй треба – мішок з грішми, та ще й помальований? Пробач уже мені купецький жаргон!
83.	<i>um wiederkaufmännisch zu reden, Fischzug ist alle Tage, aber nicht alle Tage Fangetag!</i>	Знову ж, <u>скажу по-купецькому</u> : мережу щодня закидають, та не щодня рибу тягають!..
84.	<i>ich kann nicht anders, als diese Heirat, die der Familie und der Firma nur zum Vorteil gereichen würde, dringend erwünschen!</i>	Я можу тільки всім серцем бажати цього <u>шлюбу</u> , бо він був би <u>корисний для родини й для фірми!</u>
85.	<i>Was für eine Mamsell haben Sie, Liebe! Gott, die Person ist goldeswert, was ich Ihnen sage! Zwanzig Jahre!... und sie wird mit sechzig und länger noch rüstig sein! Diese knochigen Leute ... und dann die treuen Augen!</i>	Ах, серденько, що у вас за мамзель! Це просто скарб. Двадцять років в будинку ... Ну, <u>та вона й в шістдесят буде молодцем!</u> А очі в неї – сама відданість!
86.	<i>Wollen Sie mir vielleicht insinuiieren, daß ich mit meinem Maschinenmeister</i>	<u>Чи не натякаєте ви на те, що я із своїм механіком?</u>
87.	<i>ich mußte für Sie hundert Mark blechen</i>	<u>Мені довелося</u> заплатити за вас сто марок.
88.	<i>Bete und arbeite heißt es</i>	<u>Молись і віруй</u> , так я кажу.
89.	<i>Eines wollte ich dir zur Überlegung empfehlen, ob es nämlich nicht ratsam wäre, einen Bedienten zu engagiere</i>	<u>Я б хотіла</u> , щоб ти подумав... <u>чи не взяти нам служника</u>
90.	<i>Sie sind zu gütig, Herr Buck</i>	Ви надто добрі, пане Буку
91.	<i>Meinst du, dass dein Vater sich abhalten lässt! So alt er ist ...</i>	Гадаєш, <u>твій батько залишився б?</u> Якби не його вік

92.	<i>Eine Familie muß einig sein, muß zusammenhalten, Vater, sonst klopft das Übel an die Tür.</i>	Родина повинна жити в згоді, триматися гуртом, а то в двері постукає біда...
93.	<i>Aber im Zollverein würden uns die Mecklenburgs und Schleswig-Holstein geöffnet werden.</i>	А в митному союзі нам відкриється Мекленбург і Шлезвіг-Гольштінія.
94.	<i>Seine engen und besonderen Beziehungen zum Hause Lauer hatten keineswegs vermocht, ihn der Aufgabe zu entfremden, die ihm oblag, dem Schutze der Macht.</i>	Його дружні і особливі стосунки з домом Лауера не завадили йому виконати покладене на нього завдання: захистити владу.
95.	<i>Mein seliger Vater hat seinerzeit, vor meiner Schwester Heirat, rund und nett 900000 Mark Kurant besessen, abgesehen, wie sich versteht, von dem Grundbesitz und dem Werte der Firma.</i>	Небіжчик батько, царство йому небесне, перед сестриним заміжжям мав приблизно дев'ятсот тисяч марок, звичайно, не враховуючи вартості землі й фірми.
96.	<i>Es gibt so viele ernste und wichtige Dinge, die zur Vorbereitung auf das praktische Leben nötig sind</i>	Є стільки важливих речей, які треба знати, щоб бути готовим до практичного життя...
97.	<i>»Wohl bekomm's, mesdames et messieurs, gesegnete Mahlzeit! Drüben wartet für Liebhaber eine Zigarre und ein Schluck Kaffee für uns alle und, wenn Madame spendabel ist, ein Likör ... Die Billards, hinten, sind zu jedermanns Verfügung, wie sich versteht; Jean, du übernimmst wohl die Führung ins Hinterhaus ... Madame Köppen, meine Ehre</i>	На здоров'я, mesdames et messieurs, смачного вам! У тій кімнаті на курців чекають сигари, а на всіх нас – чашечка кави і, якщо мадам розщедриться, то й лікер... А далі – більярд, звичайно, для всіх, хто бажає. Жане, мабуть, ти проведеш добродіїв до флігеля... Мадам Кеппен, маю честь...
98.	<i>Ich brauch' ihn nicht für Sonntag zum Mittagessen einzuladen?!</i>	І мені не потрібно запрошувати його на обід у неділю ?!
99.	<i>von allen sittlichen Rechten der bürgerlichen Welt</i>	З усіх моральних прав буржуазного світу
100.	<i>jetzt soll man sich also wieder in das bürgerliche Leben hineinfinden.</i>	Ну, тепер, отже, доводиться знову звикати до цивільного життя.
101.	<i>Wo war die bürgerliche Ordnung der Blücherstraße</i>	
102.	<i>Ihr Vater war ein guter Bürger. Junger Mann, werden Sie auch einer!</i>	Ваш батько був добрий громадянин. Молодий чоловіче, будьте й ви таким.
103.	<i>Er geht zu dieser Person! Er gibt sein Taschengeld aus für diese</i>	Піти до такої особи! Витратити кишенькові гроші на лоретку!

	<i>Lorette</i>	
104	<i>Praktische Ideale ... ne, ich bin da gar nich für!« Er verfiel vor Verdruß in den Dialekt.</i>	Практичні ідеали... Ні, мені це не до вподоби, – спересердя він заговорив по-нижньонімецькому.
105	<i>Kunsel Buddenbrook will 'ne Red' hollen! ... “Corl Smolt!” fing der Konsul wieder an...“Nu red mal, Corl Smolt! Nu is Tiet! Ji heww hier den leewen langen Namiddag bröllt</i>	Консул Будденброк хоче говорити! Кажи ти, Корле Смольте! Пора вже. Ви тут півдня горлаєте...
106	<i>Thilda ist brav, aber wir sind auch nicht zu verachten</i>	Тільда чемна, але ми теж не останні. Я кажу <i>raisonnable</i> , Бетсі?
107	<i>Na, wenn wir alle Appetit haben, mesdames et messieurs.</i>	– Ну, якщо всі вже маєте апетит, <i>mesdames et messieurs</i>
108	<i>Ich habe Prügel bekommen, aber von meinem Papa;</i>	Мене вибили, але вибив мене тато.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бархударов Л. С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода) / Л. С. Бархударов – М.: Междунар. отношения, 1975– 240 с.
2. Балахтар В. В., Балахтар К. С. Адекватність та еквівалентність перекладу [Електронний ресурс] / В. В. Балахтар, К. С. Балахтар. – URL: <http://www.confcontact.com/20110531/fk-balahtar.htm>
3. Богданов В. В. Речевое общение : прагматические и семантические аспекты / В. В. Богданов. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1990. – 88 с.
4. Брандес М. П., Провоторов В. И. Предпереводческий анализ текста: Учеб. пособие. – 3-е изд., стереотип / М.П. Брандес, В.И. Провоторов. – М. : НВИ – Тезаурус, 2001. – 224 с. Богин Г. И. Обретение способности понимать : Введение в герменевтику / Г. И. Богин. – М. : Психология и Бизнес ОнЛайн, 2001. – 731 с.
5. Брандес М. П. Стилистика текста Текст. : Теоретический курс : [учебник] / М. П. Брандес. 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Прогресс-Традиция ; ИНФРА-М, 2004. – 416 с.
6. Бурда-Лассен О. В. Переклад як процес декодування ментальності ідентичності нації (на матеріалі українських і німецьких етнолексем міфологічного походження) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : Бархударов Л. С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода) / Л. С. Бархударов – М. : «Междунар. отношения», 1975. – 240 с.
7. Вебер М. Работы М. Вебера по социологии, религии и культуре / АН СССР, ИНИОН, Всесоюз. межвед. центр наук о человеке при президиуме. Вып. 2. – М. : ИНИОН, 1991.
8. Виноградов В. С. Перевод. Общие и лексические вопросы : учеб. пособие. / Венедикт Степанович Виноградов. – [3-е изд.] – М. : Книжный дом «Университет», 2006. – 237 с.
9. Гринишин М. Вокативні речення в асиметричних ситуаціях спілкування / Марія Гринишин // Лінгвістичні студії : [зб. наук. пр.] / [укл. А. Загнітко

- (наук. ред.) та ін.]. – Донецьк : ДонНУ, 2007. – Вип. 15. – С. 243–247.
10. Дейк Т. А. ван. Расизм и язык / Т. А. ван. Дейк ; [пер. с англ. яз.]. – М. : ИНИОН АН СССР, 1989. – 76 с.
 11. Дешериев Ю. Д. Социальная лингвистика. К основам общей теории. М. : Наука, 1977. – 382 с.
 12. Карасик В. И. Язык социального статуса / В. И. Карасик. – М.: ИТДГК «Гнозис», 2002. – 333 с.
 13. Комиссаров В. Н. Лингвистика перевода / В. Н. Комиссаров. – М. : ЛКИ, 2007. – 176 с.
 14. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) : [учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз.] / В. Н. Комиссаров. – М. : Высш. шк., 1990. – 253 с.
 15. Коптілов В. В. Теорія і практика перекладу : [навч. посіб.] / В. В. Коптілов. – Київ : Юніверс, 2002. – 280 с.
 16. Корунець І. В. Вступ до перекладознавства. Підручник / І. В. Корунець. – Вінниця : Нова Книга, 2008. – 512 с.
 17. Кристева Ю., Бахтин М. Слово, диалог и роман / Ю. Кристева // Французская семиотика : От структурализма к постструктурализму. – М. : Прогресс, 2000. – С. 28–45.
 18. Крысин Л. П. Речевое общение и социальные роли говорящих / Л. П. Крысин // Социально-лингвистические исследования. – М.: Наука, 1976. – С. 42–52.
 19. Крысин Л. П. Социолингвистические аспекты изучения современного русского языка. – М. : Наука, 1989. – 187 с.
 20. Латышев Л. К. Курс перевода. Эквивалентность перевода и способы её достижения / Л. К. Латышев. – М. : Академия, 2003. – 192 с.
 21. Латышев Л. К., Семенов А. Л. Перевод : Теория, практика и методика преподавания : [учебник для студ. перевод. фак. высш. учеб. заведений] / Л. К. Латышев, А. Л. Семенов. – 2-е изд., стер. – М. : Издательский центр «Академия», 2005. – 192 с.

22. Лощенова І. Ф. Перекладацькі трансформації як ефективний засіб досягнення адекватності перекладу [Електронний ресурс] / І. Ф.
23. Лощенова, В. В. Нікішина // Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Сер. : Філологічні науки. – 2014. – Кн. 3. – С. 102–105. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzfn_2014_3_24
24. Максимов С.Є. Теорія та практика перекладацького аналізу тексту для студентів факультету перекладачів. – К.: Ленвіт, 2006. – 175 с
25. Налчалджян А. А. Социально-психическая адаптация личности : формы, механизмы и стратегии / А. А. Налчалджян. – Ереван, Издательство АН АрмССР, 1988. – 263 с.
26. Некряч Т. Є. Переклад стилізацій : виклики і рішення / Т. Є. Некряч // Актуальні проблеми перекладознавства та методики навчання перекладу. Матеріали П'ятої Всеукраїнської наукової конференції. – Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2009. – С. 12–14.
27. Никольский Л. Б. Синхронная социолингвистика (теория и проблемы). – М. : Наука, 1976. – 168 с.
28. Почепцов О. Г. Основы прагматического описания предложения / О. Г. Почепцов. – Киев : Вища школа, 1986. – 116 с.
29. Ребрій О. В. Сучасні концепції творчості у перекладі : [монографія] / О. В. Ребрій. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. – 376 с Дорофєєва М. Перекладознавчий аналіз поетичного тексту : принципи, методи, перспективи (на матеріалі різномовних перекладів трагедії Й. В. Гете «Фауст») / М. Дорофєєва. – С. 115–120. – Бібліогр. : с. 120 (3 назви) Наукові записки КДПУ. Серія : Філологічні науки /мовознавство/ : [зб. наук. праць]. – Кіровоград : КДПУ, [б. р.] – Вип. 104(1) / редкол. : О. Семенюк [та ін.]. – 2012. – 482 с.
30. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика. Очерки лингвистической теории перевода / Рецкер Я. И. – М. : Р. Валент, 2004. – 240с.
31. Сіняговська І. Ю. Визначення та класифікація перекладацьких

трансформацій у процесі художнього перекладу тексту [Електронний ресурс] / І. Ю. Сіняговська : Філологія. Мовознавство. – 2014. – Т. 221, Вип. 209. – С. 89–93. – URL:

http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdufm_2014_221_209_20

32. Федоров А. В. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы): Для институтов и факультетов иностр. Языков : [учеб. Пособие] / А. В. Федоров. – 5-е изд. – СПб. : Филологический факультет СпбГУ ; М.: ООО «Издательский Дом «ФИЛОЛОГИЯ ТРИ», 2002. – 416 с.
33. Чемоданов Н. С. Проблемы социальной лингвистики в современном языкознании / Н. С. Чемоданов // Новое в лингвистике.
34. Чуковский К. Высокое искусство / Корней Чуковский. – М., Терра – Книжный клуб, 2001. – 518 с.
35. Швейцер А. Д. К разработке понятийного аппарата социолингвистики / А. Д. Швейцер // Социально-лингвистические исследования. – М.: Наука, 1976. – С. 31–41.
36. Швейцер А. Д. Теория перевода : статус, проблемы, аспекты / А. Д. Швейцер. – М.: Наука, 1988. – 215 с.
37. Шевченко І. С. Лінгвокультурні концепти: проблеми типології / І. С. Шевченко // Каразінські читання : Людина. Мова. Комунікація : тези доп. XIV наук. Конф.з між нар. Участю (27 березня 2015 р.). – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – С. 250–251.
38. Шибутани Т. Социальная психология / Т. Шибутани ; [пер. с англ.]. – М. : Прогресс, 1969. – 535 с.
39. Щепаньский Я. Элементарные понятия социологии / Я. Щепаньский ; [пер. с англ.]. – М. : Прогресс, 1969. – 237 с.
40. Шкаратан О. И. Социология неравенства. Теория и реальность / О. И. Шкаратан ; Нац. Исслед. Ун-т «Высшая школа экономики». – М. : Изд. Дом Высшей школы экономики, 2012. – 526 с.
41. Auerbach В. Der gebildete Bürger. Buch für den denkenden Mittelstand / В. Auerbach. – Carlsruhe, 1843. – S. 44 f.

42. Berlo D. K. *The Process of Communication* / D. K. Berlo. – New York : Holt, Rinehart and Winston, 1960. – 318 p.
43. Bernstein B. *A Sociolinguistic Approach to Socialization; With Some Reference to Educability // Directions in Sociolinguistics : the Ethnography of Communication*. J. J. Gumperz, D. Hymes (Eds.). – New York : Holt, Rinehart and Winston, 1972. – P. 465–497.
44. Braun F. *Terms of Address : Problems of Patterns and Usage in Various Languages and Cultures* / F. Braun. – Berlin : de Gruyter, 1988. – 372 p.
45. Brockhaus Enzyklopädie Neunzehnte (19.) völlig neu bearbeitete Auflage. – Ganzleder-Ausgabe Band 4 (BRO-COS). – Mannheim: F.A.Brockhaus, 1987. – 704 S.
46. Brown P., Fraser C. *Speech as a Marker of Situation* / P. Brown, C. Fraser // *Social Markers in Speech*. K. R. Scherer, H. Giles (Eds.). – Cambridge : Cambridge Univ. Press, 1979. – P. 33– 62.
47. Budde G. F. *Blütezeit des Bürgertums* / G. F. Budde. – Darmstadt: WGB (Wissenschaftliche Buchgesellschaft), 2009. 148 S.
48. Fishman J. A. *The Sociology of Language* / J. A. Fishman // *Language and Social Context : Selected Readings*. P. P. Giglioli (Ed.). – Harmondsworth : Penguin, 1979. – P. 45–58.
49. Hall E. T. *The Hidden Dimension* / E. T. Hall. – New York : Anchor, 1969. – 217 p.
50. Kade O. *Zum Verhältnis von Translation und Transformation* / O. Kade // *Beihefte zur Zeitschrift "Fremdsprachen"*, Leipzig, 1971, Nr. 3,4.
51. Labov W. *The Study of Language in Its Social Context* / W. Labov // *Advances in the Sociology of Language*. J. A. Fishman (Ed.). – Vol. 1. – The Hague : Mouton, 1976. – P. 92–151.
52. Lasswell H. D. *The Structure and Function of Communication in Society* / H. D. Lasswell // *Mass Communication*. W. Schramm (Ed.). – Urbana, 1949. – P. 102–115.
53. Linke A. *Die Kunst der "guten Unterhaltung": Bürgertum und*

- Gesprachskultur im 19. Jahrhundert. / A. Linke // Zeitschrift für Germanistische Linguistik, 1988. – 16. 2. – S. 131.
54. Luckmann T. The Sociology of Language. – Indianapolis : Bobbs–Merrill, 1975. – 79 p.
55. Mann H. Der Untertan / H. Mann. – Frankfurt am M. : Fischer Taschenbuch Verlag. – 2001. 538 S.
56. Mann T. Buddenbrooks / T. Mann // Gesammelte Werke in dreizehn Bänden. Bd. I.2. – Frankfurt am M., 1974. – 578 S. URL: <https://archive.org/details/buddenbrooksroma00mann>
57. Meyers Enzyklopädisches Lexikon in 25 Bänden. 9. völlig neu bearbeitete Auflage. Band 4. – Mannheim: Meyers, 1972. – 895 S.
58. Schäfer M. Geschichte des Bürgertums: Eine Einführung / M. Schäfer. Köln : Böhlau Verlag GmbH & Cie. – Köln Weimar Wien, 2009. – S.13-232.
59. Trudgill P. Sociolinguistics : An Introduction to Language and Society / P. Trudgill. – Harmondsworth : Penguin, 1984. – 204 p.
60. Wolf C. Prestige / C. Wolf // The Social Science Encyclopedia. A. Kuper, J. Kuper (Eds.). – London : Routledge and Kegan Paul, 1989. – P. 643–644.
61. Zeller M. Bürger oder Bourgeois? Eine literatur-soziologische Studie zu Thomas Manns „Buddenbrooks“ und Heinrich Manns „Im Schlaraffenland“ /
62. M. Zeller. Stuttgart : Klett, 1976. – 1. Aufl. – 47 S.